

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Юридичний факультет

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра публічного управління та адміністрування

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»

В.о. завідувача кафедри публічного
управління та адміністрування,
д. держ. упр., професор

Володимир ЄМЕЛЬЯНОВ

“ ” 2025 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: **НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ОРГАНІВ
ЮСТИЦІЇ**

Керівник: д. юр. н., професор
Коваль Алла Анатоліївна
(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент: Кандидат наук з державного
управління, доцент
Штиршов Олександр Миколайович
(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконав: студентка VI курсу групи 636МЗ
Донченко Тетяна Володимирівна
(П.І.Б.)

Спеціальності: 281 «Публічне управління та
адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

ОПП: «Державна служба»

Миколаїв – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ.....	7
1.1. Історія становлення ОЮ в Україні.....	7
1.2. Завдання, функції та напрямки діяльності ОЮ в Україні.....	21
1.3. Роль органів юстиції у забезпеченні реалізації державної правової політики.....	27
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	36
2.1. Особливості діяльності органів юстиції в країнах пост-радянського простору, в країнах англо-саксонської та континентальної системи права.....	36
2.2. Можливість використання зарубіжного досвіду для вдосконалення роботи органів юстиції в Україні.....	44
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ.....	51
3.1. Основні проблеми в діяльності органів юстиції: кадрові, фінансові, управлінські.....	51
3.2. Оцінка ефективності реформ у сфері юстиції та їх вплив на якість правового забезпечення.....	56
3.3. Напрямки вдосконалення роботи органів юстиції в Україні....	62
Висновки до розділу 3.....	67
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Актуальність обраної теми пов'язана з тим, що питання модернізації та підвищення ефективності діяльності органів юстиції України у сучасних умовах набуває особливої ваги. Це зумовлено масштабними реформами, які тривають у державі останніми роками та безпосередньо торкаються правоохоронних інституцій, судової системи, адвокатури й інших правових інститутів. Як і в більшості демократичних держав, в Україні під юрисдикцією органів юстиції (ОЮ) функціонують суди, пенітенціарна служба, нотаріат, адвокатура, органи державної виконавчої служби та реєстрації актів цивільного стану, які разом утворюють основу системи державного управління та забезпечують реалізацію прав і свобод громадян.

Проблематика діяльності органів юстиції України, їх функціонування, реформування та місце в системі публічного управління неодноразово ставала предметом наукових досліджень вітчизняних учених. Зокрема, у працях І. С. Гриценка, О. Ф. Скакуна, Ю. С. Шемшученка розглянуто теоретико-правові засади діяльності органів юстиції, їх роль у забезпеченні верховенства права та реалізації державної правової політики. Адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України, його повноваження та місце в системі органів виконавчої влади детально проаналізовано у наукових працях Р. В. Будецького, О. В. Марченка, Л. В. Юрченко. Питання реформування органів юстиції в контексті євроінтеграції, цифровізації та модернізації публічного управління досліджували М. М. Ковалів, О. В. Литвинов, О. В. Гетьман, які акцентували увагу на необхідності адаптації юстиційних інституцій до європейських стандартів. Водночас низка авторів, зокрема С. В. Пархоменко, І. П. Ковальчук, Ю. М. Дьяченко, у своїх роботах звертають увагу на актуальні проблеми функціонування органів юстиції, серед яких кадровий дефіцит, фінансові обмеження, управлінські труднощі та наслідки інституційних реорганізацій. Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, питання комплексного аналізу діяльності органів юстиції з урахуванням

сучасних реформ, воєнного стану та цифрових викликів залишаються недостатньо систематизованими, що зумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

У межах наданих повноважень Міністерство юстиції України виконує ключову роль у процесах утвердження демократичних принципів, забезпечення верховенства права, дотримання прав і свобод людини та громадянина. Водночас утвердження України як незалежної правової держави європейського зразка потребує посиленої уваги до питань правопорядку, ефективного правового захисту, справедливості та гуманізму, що ставить органи юстиції в центр державних трансформацій. Попри те, що система юстиції справляється з більшістю покладених на неї функцій, динамічні зміни у законодавстві, стрімкий розвиток цифрових технологій та електронного документообігу вимагають переосмислення традиційних підходів до діяльності цих інституцій і приведення їх роботи у відповідність до європейських стандартів.

Попри велику кількість наукових праць, присвячених формуванню та реформуванню органів юстиції, окремі питання їхньої діяльності залишаються недостатньо опрацьованими. Дослідження проблем функціонування юстиції та пошук шляхів її модернізації набувають практичного значення, оскільки отримані результати можуть стати підґрунтям для подальшого удосконалення державної політики у сфері правового забезпечення.

Метою дослідження є: на основі комплексного вивчення діяльності органів юстиції України визначити шляхи підвищення її ефективності.

Для досягнення мети було визначено наступні **завдання:**

- проаналізувати історичний шлях становлення й реорганізації системи юстиції;
- визначити завдання, функції та напрямки діяльності ОЮ в Україні;
- визначити роль органів юстиції у забезпеченні реалізації державної правової політики;

- проаналізувати особливості діяльності органів юстиції в країнах пост-радянського простору, в країнах англо-саксонської та континентальної системи права

- визначити позитивний досвід зарубіжних країн та можливість його імплементації в Україні;

- окреслити основні проблеми в діяльності органів юстиції: кадрові, фінансові, управлінські

- дослідити нормативно-правову базу реформування органів юстиції, а також сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності їх роботи.

Реалізація мети передбачає вивчення як теоретичних аспектів функціонування юстиції, так і практичних проблем, що проявилися під час реорганізаційних процесів, зокрема в умовах воєнного стану. Особливе значення має аналіз позицій практикуючих юристів і державних службовців, адже саме їхній досвід дозволяє виявити реальні труднощі у діяльності органів юстиції.

Об'єктом дослідження є діяльність органів юстиції України як елемент системи публічного управління у сфері забезпечення правопорядку та надання юридичних послуг.

Предметом виступають можливості вдосконалення та підвищення результативності функціонування органів юстиції в умовах сучасних суспільно-правових трансформацій.

Методологічну основу роботи становить комплекс наукових підходів і методів, застосованих для досягнення поставленої мети. Використано історико-правовий метод, який дав змогу простежити еволюцію органів юстиції та їх реформування; порівняльний метод - для аналізу українських реалій і зарубіжного досвіду функціонування аналогічних інституцій; формально-юридичний метод для опрацювання норм сучасного законодавства та міжнародно-правових актів; статистичний метод - для аналізу показників діяльності органів юстиції; метод правового моделювання - для формування

практичних пропозицій щодо вдосконалення їх роботи. Застосування цих методів у поєднанні забезпечило наукову обґрунтованість результатів дослідження.

Новизна роботи полягає у комплексному підході до аналізу діяльності органів юстиції в контексті сучасних реформ та у формуванні пропозицій, що можуть бути використані в практичній роботі відповідних органів, у процесі професійної підготовки державних службовців або при розробці проєктів нормативно-правових актів у цій сфері. Практичне значення полягає у можливості застосування висновків роботи для підвищення якості надання правових послуг, удосконалення внутрішніх процедур органів юстиції та зміцнення їх інституційної спроможності.

Практичне значення одержаних результатів. Положення і висновки роботи можуть бути використані для подальшого їх використання в практичній діяльності працівників ОЮ, під час проведення тематичних семінарів та конференцій, тощо. Крім того, результати наукового дослідження можуть бути враховані в процесі реформування ОЮ - при розробці проєктів нормативно-правових актів тощо.

Особистий внесок магістранта. Магістерська робота є самостійним завершеним дослідженням. Наукові положення, розробки, результати, висновки і рекомендації отримані автором самостійно.

Основні положення дослідження обговорювалися на робочих нарадах та семінарах Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса), де були отримані зауваження та пропозиції, враховані у процесі доопрацювання роботи.

Структурно дослідження складається зі вступу, трьох розділів із внутрішніми підрозділами, висновків до кожного з них та узагальнюючих висновків. Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок, з яких 55 сторінок припадає на основний текст. Список використаних джерел включає 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1. Історія становлення органів юстиції в Україні

Становлення та розвиток органів юстиції є невід'ємною складовою формування української державності. Саме через систему юстиції реалізується одна з найважливіших функцій держави - забезпечення законності, правопорядку та захисту прав і свобод людини [1, ст. 52]. Вивчення історії становлення органів юстиції в Україні дозволяє простежити еволюцію державного управління у сфері права, зрозуміти закономірності розвитку правових інститутів та визначити основні етапи реформування судово-адміністративної системи [9, ст. 51].

Починаючи від судових традицій Київської Русі та козацько-гетьманської доби, українська юстиція пройшла складний шлях розвитку - від звичаєвого права до сучасної європейської моделі правосуддя [15, ст. 15]. В умовах імперських впливів, радянського тоталітаризму та подальшого утвердження незалежності формувалася система органів юстиції, яка нині виконує важливу роль у забезпеченні верховенства права, стабільності правової системи та захисту прав громадян [16, ст. 41].

Дослідження історії становлення та сучасного розвитку Міністерства юстиції України привертало увагу багатьох українських науковців і правників. Значний внесок у вивчення організаційно-правових засад діяльності органів юстиції зробили І. С. Гриценко, О. М. Колісник, В. М. Кампо, Б. Й. Тищик, В. С. Ковальський, Б. І. Андрусин, О. Ф. Скакун, Ю. Шемшученко та інші [45, ст. 21]. У їхніх працях розкриваються питання становлення системи юстиції на різних етапах державного розвитку, аналізуються проблеми реформування судово-правової системи, ефективності правозастосовчої діяльності та дотримання принципів верховенства права [17, ст. 89]. Окрему увагу вчені

приділяють питанням оптимізації структури Міністерства юстиції, вдосконаленню нормативно-правового регулювання його діяльності, а також боротьбі з бюрократією та корупцією у сфері юстиції. Праці сучасних дослідників підкреслюють, що подальший розвиток органів юстиції повинен відбуватися у напрямку європейської інтеграції, цифровізації послуг та підвищення рівня прозорості державного управління.

Схематично історію становлення органів юстиції в Україні див. на рис. 1.1 ст. 4.

Історія становлення органів юстиції на українських землях починається ще в добу Київської Русі, приблизно з X–XIII століття. Основними носіями правосуддя були князь, народне віче та дружинний суд. Князь вирішував найважливіші політичні та майнові справи, контролював дотримання законів і виступав верховним суддею в державі. Віче виконувало функцію народного контролю, розглядало спірні питання на місцевому рівні і могло впливати на рішення князя. Дружинний суд, що складався зі знатних воїнів та членів князівської дружини, здебільшого розглядав кримінальні та військові справи [46, ст.55].

Важливим кроком у розвитку права стало створення «Руської правди» – першого писаного кодексу законів, який регламентував цивільні, кримінальні та сімейні відносини, визначав процедури судочинства та принципи покарання за злочини. Хоча писаного права було небагато, велике значення мала звичаєва практика та прецеденти, що забезпечували стабільність правових норм [49, ст. 54].

У XIV–XVII століттях, коли українські землі входили до складу Великого князівства Литовського та Польського королівства, система юстиції значно ускладнилася. Важливе значення для розвитку місцевого самоврядування в Україні мало магдебурзьке право, що поширюється на українські міста із сер. XIV ст. і передбачало надання міській громаді право здійснювати місцеве управління, запровадити модель місцевого

самоврядування на зразок управління німецьким містом Магдебургом і в ряді документів отримало назву німецького чи саксонського права [1, ст 33].

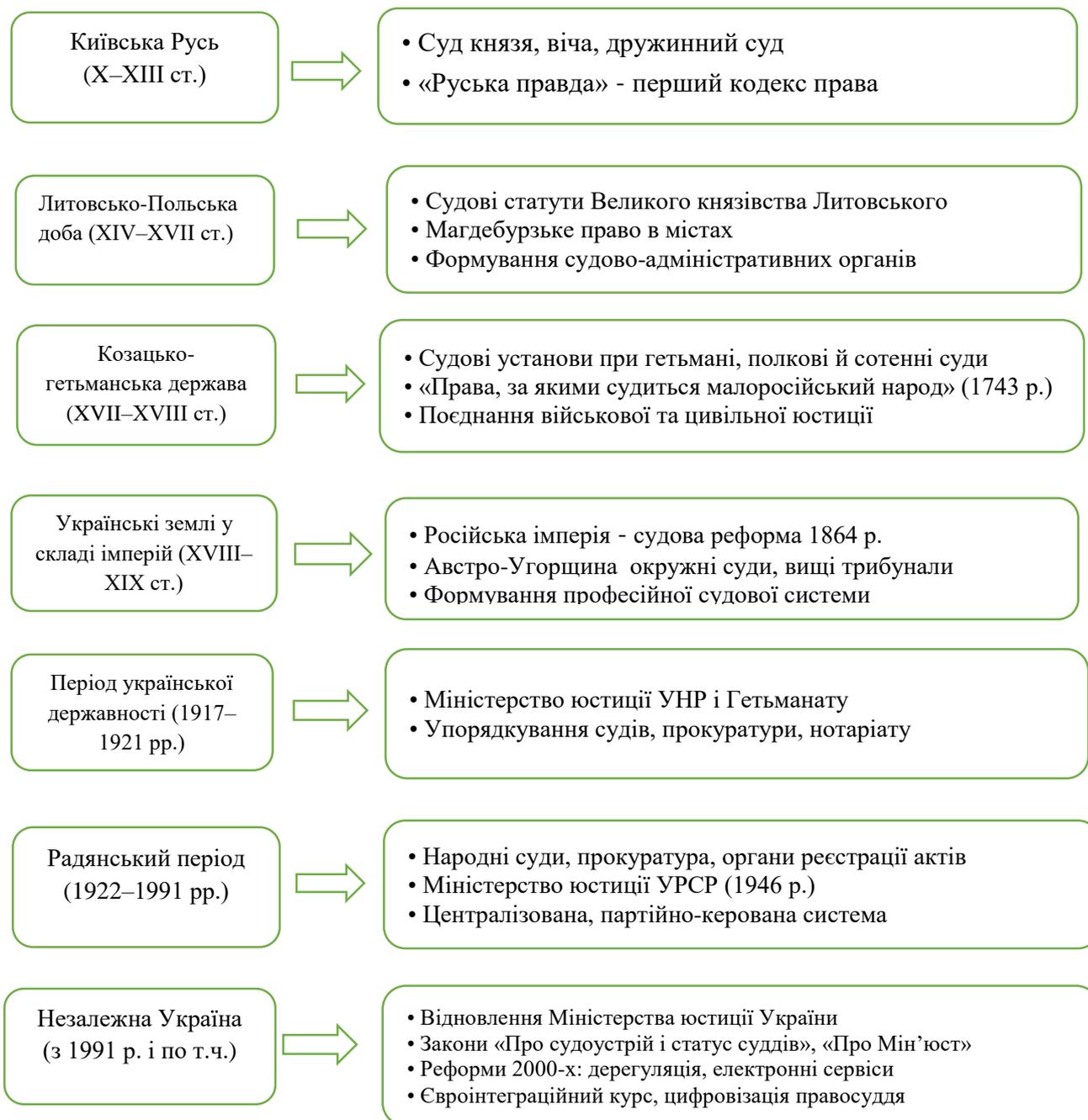

Рис. 1.1. Історія становлення органів юстиції в Україні

Суть магдебурзького права полягала у тому, що міське населення звільнялось від юрисдикції урядової адміністрації (феодалів, воєвод, намісників, ін.) й місту надавалась можливість самоврядування на корпоративній основі, запроваджувались власні органи міського

самоврядування. До складу громади входили міщани - жителі міста, але лише ті, які мешкали поза межами земельної території, що належала єпископу чи княжому замкові. Проте Ієрархія станових, групових й Індивідуальних соціально-правових статусів визначає усе правове життя суспільства, "міру чести" кожної соціальної групи й окремої особи [9, ст 34].

Прагматизм і універсальність магдебурзького права, з одного боку, та духовна спорідненість українців з європейською культурою, з другого боку, об'єктивно зумовили його швидке поширення на українських землях у всіх сферах життя. Це відбувалося паралельно зі збереженням і розвитком українського звичаєвого права

Судова влада на той час включала як цивільні, так і кримінальні суди, а її діяльність часто залежала від станових та соціальних привілеїв [9, ст 35].

У XVII–XVIII століттях, за часів козацько-гетьманської держави, формування органів юстиції набуло особливих рис, характерних для самостійної держави. Гетьманський суд, полкові та сотенні суди, а також інші адміністративні органи виконували як судові, так і виконавчі функції. В цей період було створено низку нормативних актів, зокрема «Права, за якими судиться малоросійський народ», що закріплювали правила судочинства та правові норми для населення. Юридична практика поєднувала військові, адміністративні та цивільні аспекти, що відображало особливості козацького устрою [15, ст. 45].

З настанням XVIII–XIX століть українські землі потрапляють під контроль імперій - Російської та Австро-Угорської. 8 вересня 1802 р. Олександр I своїм маніфестом «Про заснування міністерств» утворив МЮ Російської Імперії як один із центральних органів державного управління. Юрисдикція створеного міністерства поширювалася і на територію тогочасної України. Завданням цього державного органу було: здійснення нагляду за станом правосуддя у кримінальних справах і відання провадженнями у справах про помилування та справами постанов і права; видання щорічних "Збірників" і "Зводів", а також відомостей про засудження. Вже на початку

свого створення прослідковується тісна взаємодія ОЮ з судами. Адже саме юстиція як орган державного управління, що підпорядковувався імператору Російської імперії, здійснювала контроль за судами та нагляд за їх керівництвом для того, щоб суди у своїй діяльності не перевищували своїх обов'язків. Міністру юстиції Російської Імперії навіть після судової реформи 1864р., під час якої була задекларована автономія судів та інших державних (адміністративних) органів, було надано право наглядати за судами та вживати необхідних, на його думку, заходів для усунення виявлених порушень. Так, міністр юстиції самостійно міг проводити ревізію усіх сторін діяльності судів, зокрема діяльності здійснення правосуддя щодо конкретних справ, також йому було надано право порушувати відносно суддів дисциплінарні провадження, ставити питання про їх звільнення, про призначення чи не призначення на посаду, про підвищення чи пониження тощо [16, ст. 45].

Після приходу до влади більшовиків у 1917 р. МЮ Російської Імперії припинило своє існування.

Водночас на західноукраїнських землях, що входили до складу Австро-Угорщини, створюються окружні та апеляційні суди, що забезпечують виконання імперського законодавства. Цей період характеризується професіоналізацією судової системи та зростанням ролі юридично освічених кадрів [45, ст 108].

Історія саме української юстиції як органу державного управління бере свій початок з червня 1917р., коли Центральною Радою було створено Генеральне секретарство судових справ (юстиції) на чолі з В. Садовським. Передбачалось, що основними завданнями новоствореного державного органу будуть: формування нормативно-правової бази судочинства в УНР і виконання судових рішень та нагляд за їх виконанням. Однак, унаслідок виходу Четвертого Універсалу Центральної Ради від 11 січня 1918р., в якому Україна проголошувалася “самостійною”, ні від кого незалежною Вільною Суверенною Державою Українського Народу”, було прийнято рішення перейменувати Генеральне секретарство судових справ на Міністерство

судових справ, яке очолив С. Шелухін [46, ст 210]. З приходом до влади гетьмана П.Скоропадського у 1917–1921 роках починає формуватися національна система юстиції. Створюються Міністерство юстиції, органи прокуратури, нотаріату та суди різного рівня. В цей період намагаються поєднати досвід попередніх століть із сучасними європейськими нормами, однак через політичну нестабільність багато ініціатив залишаються неповністю реалізованими [1, ст. 330].

У радянський період (1922–1991 рр.) органи юстиції України стають частиною централізованої системи державного управління. Народні суди, прокуратура та органи реєстрації актів цивільного стану підпорядковувалися державній владі і партійному контролю [9, ст.101].

15 липня 1918 року, у зв'язку з нагальною потребою розширення системи органів державного управління Української Народної Республіки та збільшення їх компетенцій, Міністерство Судових Справ було перейменовано на Міністерство юстиції (МЮ) відповідно до Закону «Про зміну назви Міністерства Судових Справ». Основними завданнями МЮ того часу були організація та керівництво діяльністю судових органів і пенітенціарної системи, удосконалення судочинства в умовах перехідного етапу державності, кодифікація законодавства та підготовка проектів кримінальних, кримінально-процесуальних і інших нормативних актів. На чолі міністерства перебували М. Чубинський, О. Романов і В. Рейнбот [9, ст 210].

У грудні 1918 року влада в Україні перейшла до Директорії, що стало поштовхом до проведення українізації судової системи. Міністерство юстиції розробило Закон «Про відновлення гарантій недоторканності особи на території Української Народної Республіки», який відображав перші кроки у напрямку забезпечення основних прав людини та громадянина. Міністрами юстиції в цей період були В. Приходько, Г. Сиротенко, Д. Маркович та А. Лівіцький [15, ст 303].

Аналіз діяльності органів юстиції УНР показує, що їхнє створення і функціонування визначалося конкретною суспільно-політичною ситуацією

того часу. Не можна стверджувати, що ці органи були спрямовані на задоволення правових потреб населення, оскільки їх основним завданням було забезпечення правової бази існування Української Народної Республіки. Відсутність фокусування на потребах населення пояснюється також короткочасністю їх існування та нестабільністю політичної ситуації [15, ст 303].

Радянський період української юстиції розпочався 28 листопада 1918 року з утворення відділу юстиції при Тимчасовому робітничо-селянському уряді України. Функції цього органу пізніше перейшли до Комітету юстиції при Всеукраїнському революційному комітеті, а згодом він був реорганізований у Народний комісаріат юстиції УРСР, який очолив Є. Терлецький [46, ст.307].

У перші роки діяльності судова система потребувала не лише реформування, а й реорганізації для виконання завдань, поставлених новою владою, зокрема розробки законопроектів, які регулювали діяльність правової системи УРСР. Народний комісаріат юстиції також виконував низку функцій, не властивих класичним органам юстиції, серед яких перевірка скарг на незаконні арешти та обшуки, розгляд справ революційних трибуналів, керівництво в'язницями, контроль за діяльністю органів дізнання та слідства, а також нагляд за правильним несенням конвойної служби [13, ст 303].

У ході судової реформи 1922–1924 років відбувся чіткий розподіл функцій між судовими органами та Наркоматом юстиції. Декретом ВЦВК від 1 лютого 1923 року було прийнято Положення про Народний комісаріат юстиції, яким йому надавалися широкі повноваження щодо контролю за діяльністю прокуратури, нотаріату, судових виконавців, органів дізнання та слідства, третейських судів, адвокатів та організацій, що надавали юридичну допомогу населенню [13, ст 303].

У 1936 році було прийнято нове Положення про Наркомат юстиції УРСР, яке надавало його органам значні повноваження щодо судів, включаючи керівництво виборами суддів, надання обов'язкових настанов і

контроль за застосуванням законів. Після Другої світової війни, у 1946 році, Наркомат перетворено на Міністерство юстиції УРСР, яке очолювали Д. Панасюк, Ф. Глух та К. Згурська. У 1960-х роках міністерство було ліквідовано, а його функції передано Юридичній комісії при Раді Міністрів і Верховному Суді УРСР, проте обмежені управлінські повноваження призвели до проблем у діяльності правової системи [13, ст 209].

Відновлене у 1970 році Міністерство юстиції УРСР під керівництвом В. Зайчука діяло до 1990-х років, координуючи кодифікацію законодавства, правову роботу в народному господарстві, нотаріат, судово-експертні установи та органи запису актів цивільного стану, а також адвокатуру. Діяльність Мін'юсту УРСР була спрямована передусім на забезпечення функціонування тоталітарної системи, і права громадян мали другорядне значення через відсутність приватної власності та громадянського суспільства [17, ст 250].

Після проголошення незалежності у 1991 році система органів юстиції в Україні зазнала радикальної трансформації. Міністерство юстиції було відновлене як центральний орган виконавчої влади, відповідальний за реалізацію державної політики у сфері права. Було прийнято низку ключових законів, зокрема «Про судоустрій і статус суддів», «Про Міністерство юстиції України», розпочато реформи, спрямовані на дерегуляцію, підвищення прозорості, цифровізацію послуг та адаптацію до європейських стандартів [17, ст 260].

Після здобуття незалежності України, компетенція та функціональні повноваження Міністерства юстиції України (МЮУ) були визначені Положеннями від 28 грудня 1991 року та 3 жовтня 1992 року [22]. Прийняття Конституції України та проведення широкомасштабних реформ потребували розширення повноважень міністерства. Від 18 вересня 1996 року його діяльність регламентувалася новим Положенням про МЮУ, а 30 грудня 1997 року Указом Президента України №1396/97 було затверджено оновлене

Положення, що значно розширило повноваження міністерства щодо реалізації державної правової політики та законодавчих реформ [22].

До основних завдань Міністерства на той час належали забезпечення державної правової політики, підготовка пропозицій щодо проведення правової реформи, захист прав і свобод громадян, вдосконалення та систематизація законодавства, розробка проектів нормативних актів і міжнародних договорів, організація виконання рішень судів та інших органів, керівництво нотаріатом і органами реєстрації актів цивільного стану, розвиток правової інформатизації та формування правового світогляду громадян, а також міжнародно-правове співробітництво [22].

У 1998 році у зв'язку з обов'язками України перед Радою Європи було створено Державну виконавчу службу, яка здійснює примусове виконання рішень судів та інших органів. 27 грудня 2002 року Указом Президента МЮУ отримало додаткові повноваження, зокрема ведення державного реєстру застав рухомого майна, погодження кандидатур керівників юридичних служб та надання роз'яснень законодавства [29].

У листопаді 2003 року в першому читанні було прийнято Закон України «Про органи юстиції», який законодавчо закріпив статус органів юстиції та їхніх працівників, визначив завдання міністерства та низку нових функцій, серед яких офіційне видання нормативних актів, державна реєстрація актів, регулювання адвокатури та міжнародне співробітництво [30].

З метою забезпечення дотримання прав людини у 1998 році при МЮУ було створено інститут Уповноваженого з питань Європейської конвенції з прав людини, який згодом перетворено на Урядового уповноваженого, що здійснює представництво України в Європейському суді з прав людини [48].

Міністерство юстиції також координує діяльність органів реєстрації актів цивільного стану, забезпечує науково-дослідну роботу у сфері судової експертизи, веде державний реєстр атестованих судових експертів та контролює їх діяльність. У зв'язку з розвитком суспільних відносин та

реформуванням органів виконавчої влади, 9 грудня 2010 року було створено Державну реєстраційну службу України (Укрдержреєстр) [28].

Сучасний статус Міністерства юстиції України закріплено постановою Кабінету Міністрів від 2 липня 2014 року №228. Діяльність МЮУ з часів незалежності була спрямована на реформування структури органів юстиції, розширення повноважень, забезпечення верховенства права та інтеграцію України у європейські правові стандарти [30].

Після 2015 року Міністерство юстиції України (МЮУ) пройшло низку значних реорганізацій, спрямованих на оптимізацію структури, підвищення ефективності та адаптацію до нових правових, адміністративних і технічних викликів. У січні 2015 року Постановою Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 р. № 17 «Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» було ліквідовано окремі служби - зокрема Державна реєстраційна служба України (Укрдержреєстр) та Державна виконавча служба України (ДВС) - і покладено повноваження цих служб на Міністерство юстиції як правонаступника [36].

Упродовж 2015 року були внесені зміни до Положення про Міністерство юстиції України: Постанова КМУ від 25 грудня 2015 р. № 1129 передбачала розширення функцій Міністерства, зокрема у сферах нотаріату, реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців, реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Одночасно Наказ МЮУ від 29 грудня 2015 р. № 2791/5 затвердив зміни до положень про територіальні органи Міністерства юстиції щодо реалізації повноважень - у сферах державної реєстрації [30].

Реформа також торкнулася структури територіальних підрозділів: зокрема, у лютому 2015 року повідомлялося про скорочення штату центрального апарату та територіальних органів юстиції, подвійну ліквідацію дублюючих функцій, а також перейменування головних управлінь юстиції в головні територіальні управління юстиції в Автономній Республіці Крим, областях та містах Києві й Севастополі [35].

Але уже у 2019 році, Міністерство юстиції України розпочало масштабну реформу територіальної структури своїх органів, спрямовану на оптимізацію управлінських процесів та підвищення ефективності надання послуг громадянам. Постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2019 р. № 870 було ліквідовано окремі Головні територіальні управління юстиції в областях і містах Києві та Севастополі, а натомість запроваджено модель міжрегіональних управлінь [36]. Наказом Міністерства юстиції від 16 жовтня 2019 р. № 3173/5 було затверджено перелік нових міжрегіональних управлінь, які охоплювали території декількох областей, і, таким чином, на території України було утворено вісім міжрегіональних управлінь. Ця структура дозволяла централізовано координувати діяльність органів юстиції та забезпечувати єдність правозастосовної практики на регіональному рівні [37].

У 2022 році, в зв'язку з початком повномасштабного вторгнення РФ до України, відбулася нова хвиля реорганізації, яка полягала у зменшенні кількості міжрегіональних управлінь шляхом їх приєднання. Постановою Кабінету Міністрів України від 16 серпня 2022 р. № 912 передбачалося укрупнення територій управлінь: Західне управління приєднано до Південно-Західного з центром в Івано-Франківську, Центрально-Західне приєднано до Центрального управління у Києві, Східне приєднано до Північно-Східного з центром у Сумах, а Південно-Східне об'єднане з Південним управлінням в Миколаєві. Внаслідок цих заходів кількість міжрегіональних управлінь скоротилася до чотирьох, що дозволило зменшити дублювання функцій, оптимізувати адміністративні ресурси та підвищити оперативність управлінських рішень. Наказ Міністерства юстиції від 20 вересня 2022 р. № 3959/5 затвердив зміни до Положення про міжрегіональні управління відповідно до постанови КМУ, закріпивши нову структуру [38].

У 2025 році відбулася чергова реорганізація з поверненням до більш диференційованої моделі міжрегіональних управлінь. Постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2025 р. № 517 було створено нові управління

та перейменовано існуючі: Західне управління очолило Івано-Франківське міжрегіональне управління, Центральне отримало центр у Києві, Східне управління - у Сумах, Південне - в Одесі. Додатково утворено Львівське, Дніпропетровське, Хмельницьке та Харківське міжрегіональні управління, що забезпечило покриття всіх регіонів країни та підвищило доступність послуг для громадян. Метою цієї реорганізації було забезпечення більш ефективного контролю за територіальними підрозділами, а також підготовка до подальшої цифровізації та інтеграції електронних сервісів у діяльність органів юстиції [39].

Таким чином, етапи реформування міжрегіональних управлінь МЮУ у 2019, 2022 і 2025 роках демонструють поступову адаптацію органів юстиції до сучасних викликів: від створення оптимізованої структури у 2019 році, через укрупнення та централізацію в 2022 році, до відновлення більш детальної регіональної моделі у 2025 році. Ці зміни дозволили підвищити ефективність управління, скоротити дублювання функцій і забезпечити ширше покриття територій для надання правових послуг громадянам.

Сучасна діяльність органів юстиції України значною мірою визначається процесами євроінтеграції та цифровізації, що є ключовими напрямками реформування системи правосуддя. У контексті євроінтеграції Міністерство юстиції України та підпорядковані йому органи працюють над адаптацією національного законодавства та практик до стандартів Європейського Союзу та Ради Європи. Цей процес передбачає модернізацію судової системи, підвищення прозорості та підзвітності суддів та органів юстиції, удосконалення дисциплінарної відповідальності, а також інтеграцію положень міжнародного та європейського права [6].

Важливим етапом у цьому процесі стало прийняття низки нормативно-правових актів, які закріплюють реформування судової влади та органів юстиції у відповідності до європейських стандартів. Зокрема, Законом України «Про судоустрій і статус суддів» (зокрема зміни 21 листопада 2023 року, № 3481-IX) було врегульовано питання незалежності суддів та

забезпечено узгодження з рішеннями Конституційного Суду України. Також Законом України № 3200-IX від 29 червня 2023 року було встановлено обов'язкову реєстрацію електронних кабінетів у Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі (УІТС), що є елементом впровадження європейських підходів до забезпечення доступу до правосуддя [16].

Паралельно з євроінтеграційними процесами, органи юстиції активно здійснюють цифровізацію своєї діяльності. УІТС є комплексною системою, яка автоматизує роботу судів, забезпечує обмін документами, організацію відеозасідань, ведення цифрового реєстру судових рішень та контролю за їх виконанням. Закон України № 1416-IX від 27 квітня 2021 року передбачає поетапне впровадження УІТС та встановлює правові підстави для обов'язкової електронної взаємодії учасників судового процесу. Цифровізація спрямована на підвищення доступності та ефективності правосуддя, скорочення паперових процедур, зменшення корупційних ризиків та забезпечення прозорості у роботі органів юстиції [41].

У межах цифровізації особливе значення мають ініціативи з відкриття так званих цифрових офісів ДРАЦС, а також проєкт «е-Нотаріат». Наприклад, цифровий офіс ДРАЦС у Києві був першим такого формату, що дозволяє громадянам замовляти та отримувати послуги онлайн — від заяв про шлюб до витягів з реєстру — без фізичного візиту до установи. У жовтні 2025 р. відкрито цифровий офіс ДРАЦС у Дніпрі, що стало уже третім таким відділенням по Україні. Ці офіси дозволяють реєструвати шлюби онлайн, замовляти документи та вести весь процес дистанційно через мобільний додаток Дія з використанням кваліфікованого електронного підпису [42].

Паралельно з розвитком цифрових офісів реєстрації актів цивільного стану відбувається впровадження системи е-Нотаріат - електронної екосистеми нотаріальних послуг, яка має трансформувати традиційний нотаріат у сучасний цифровий сервіс. З 3 вересня 2025 р. розпочалося тестування цієї системи для нотаріусів. За офіційними повідомленнями, перші

нотаріальні послуги через Дія стануть доступні громадянам у 2026 р. Вже у січні 2022 р. набрала чинності Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1444 «Деякі питання реалізації експериментального проєкту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату», що передбачає створення електронного кабінету нотаріуса, електронного кабінету клієнта та електронного нотаріального архіву [40].

Упровадження цифрових технологій у діяльність органів юстиції в Україні означає не лише заміну паперових процедур електронними, а й докорінну трансформацію комунікації між громадянами та державою. Йдеться про можливість оформлення шлюбів із використанням онлайн-сервісів, дистанційне отримання нотаріальних послуг, електронну реєстрацію прав та подання заяв без особистої присутності. Такі зміни покликані зменшити обсяг традиційного документообігу, скоротити строки розгляду звернень, посилити відкритість та підконтрольність службових процедур, а також сформувати підґрунтя для функціонування сучасної цифрової юстиції, сумісної з європейськими стандартами.

Розвиток органів юстиції в Україні має тривалу й багатогранну історію, що відображає загальну еволюцію правової системи та механізмів державного управління – від перших судових інституцій часів Київської Русі до нинішньої моделі Міністерства юстиції. На різних етапах історії структура, повноваження та завдання юстиційних органів змінювалися під впливом політичних, соціальних та правових трансформацій. Це свідчить про поступове вдосконалення інститутів держави, оновлення законодавства та підвищення результативності правового регулювання. Сучасна система юстиції України спирається на напрацьований історичний досвід, поєднує управлінські, контрольні й сервісні функції та створює основу для подальшого зміцнення правової держави.

1.2. Завдання, функції та напрямки діяльності органів юстиції в Україні

Міністерство юстиції України (Мін'юст) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Це центральний орган виконавчої влади, який формує та реалізує державну правову політику, політику у сфері державної реєстрації, координує роботу нотаріату та надає безоплатну правову допомогу [30].

Належність МЮ України та його територіальних управлінь до системи органів виконавчої влади потрібно визначати як за їх формально-правовим статусом, так і за реальним змістом та характером виконуваних ними функцій та повноважень. Розкриття дійсної сутності статусу МЮ України як органів виконавчої влади потребує насамперед встановлення правової природи виконавчої влади та основних ознак її органів. У науковій літературі під «виконавчою владою» розуміється гілка державної влади, призначена здійснювати внутрішню та зовнішню політику держави, виконання законів та інших правових актів [9, ст. 54].

Органи юстиції України є ключовою ланкою в системі державного управління, діяльність яких спрямована на забезпечення реалізації державної правової політики, зміцнення законності, дотримання прав і свобод громадян. Їх функціонування регулюється Конституцією України, Законом України «Про центральні органи виконавчої влади», Положенням про Міністерство юстиції України (затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228), а також низкою підзаконних актів і відомчих наказів [30].

Основними завданнями Міністерства юстиції України є (див. Рис. 1.2. ст. 17) формування та реалізація державної правової політики, координація діяльності в сфері нормотворчості, забезпечення функціонування системи органів державної реєстрації актів цивільного стану, нотаріату, державної виконавчої служби, а також здійснення правової експертизи проектів

нормативно-правових актів. Важливою складовою є також представництво інтересів держави у Європейському суді з прав людини, що підтверджує міжнародний вимір діяльності юстиції [34].

Основними завданнями Мін'юсту є:

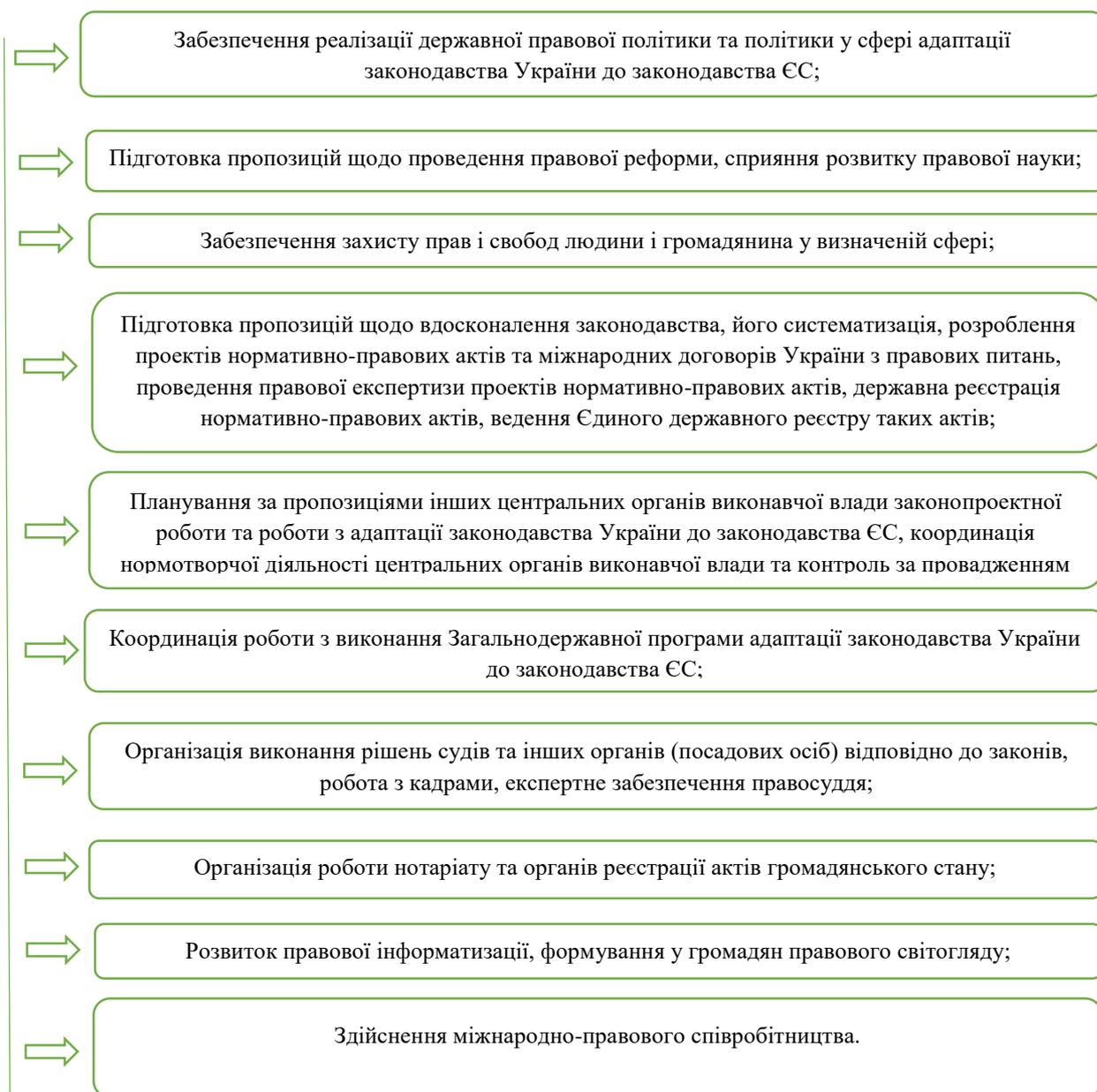

Рис. 1.2 Основні завдання Мін'юсту

Керівництво органами юстиції здійснює МЮУ, що є центральним органом держави, діяльність якого прямо спрямована на реалізацію державної правової політики, утвердження демократичних засад розвитку суспільства,

верховенства права, принципів справедливості та гуманізму, захисту прав і свобод людини, становлення громадянського суспільства. Узагальнюючи можна прийти до висновку, що МЮ є державним органом який, наділений управлінськими (виконавчорозпорядчими) повноваженнями в економічній, соціально-культурній та адміністративно-політичній сфері [34].

Сутність самої управлінської діяльності у сфері юстиції головною мірою виявляється в її виконавчо-розпорядчому характері, що уособлює основний критерій приналежності МЮ України та його територіальних управлінь саме до державної виконавчої влади України.

Управлінська виконавчо-розпорядча діяльність ОЮ насамперед ґрунтується на засадах обов'язковості управлінських рішень і правових актів ОЮ та їх посадових осіб, а також відповідності адміністративного впливу чинному законодавству, спрямованості управлінської діяльності на забезпечення правореалізації, виконання рішень і актів вищестоящих державних органів, керівництво та організацію роботи підпорядкованих інституцій та установ [34].

Підзаконність, нормотворчість і правозастосування є не стільки окремими ознаками органів виконавчої влади (у тому числі й ОЮ України), а скільки невід'ємними та вагомими змістовними складовими їх виконавчо-розпорядчого впливу на суспільні відносини і процеси.

Так само вторинність, похідний характер діяльності органів виконавчої влади стосовно діяльності органу законодавчої влади насправді є не окремою ознакою ОЮ, а рисою виконавчо-розпорядчого характеру їх діяльності, яка впорядковується та спрямовується законотворчістю Верховної Ради України [33].

Соціальна спрямованість функціонування ОЮ насамперед зумовлюється конституційним визнанням людини найвищою соціальною цінністю, а забезпечення прав людини - головним обов'язком держави. При цьому, державний орган у межах своєї компетенції виступає офіційним виразником інтересів усього суспільства. У дійсності ж органи виконавчої

влади (у тому числі й органи юстиції) є не стільки «виразниками» суспільних інтересів, скільки суб'єктами охорони та забезпечення державних і суспільних інтересів, прав і законних інтересів громадян.

Міністерство юстиції України виконує широкий спектр завдань, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування правової системи держави. Воно готує пропозиції щодо проведення правової реформи та бере участь у розробці концепцій розвитку законодавства разом із центральними органами виконавчої влади, науковими установами та з урахуванням міжнародного досвіду. Міністерство розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють права та свободи громадян, відносини між державою і особою, конституційний устрій, повноваження органів влади, судоустрій, цивільне та кримінальне законодавство. Крім того, МЮ здійснює правову експертизу законопроектів, інших нормативних актів і міжнародних договорів на відповідність Конституції України та законодавству, а також контролює процес їх реалізації [34].

Міністерство координує нормотворчу діяльність центральних органів виконавчої влади, здійснює контроль за виконанням законів та рішень органів влади, займається систематизацією, кодифікацією та правовою інформатизацією законодавства. У сфері цифровізації воно забезпечує функціонування єдиної системи правової інформації, веде державні реєстри нормативно-правових актів, забезпечує видавничу діяльність у правовій сфері та контроль за дотриманням законодавства під час підготовки та реалізації нормативних актів.

Міністерство організовує роботу органів реєстрації актів цивільного стану та нотаріату, контролює законність нотаріальних дій, забезпечує функціонування приватного нотаріату, видає свідоцтва на право зайняття нотаріальною діяльністю та веде реєстри нотаріусів. Воно забезпечує роботу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, реєструє адвокатські об'єднання та організовує надання юридичної допомоги громадянам.

Міністерство юстиції також відповідає за легалізацію громадських, благодійних та міжнародних організацій, реєструє політичні партії, творчі спілки, профспілки та їх символіку, забезпечує контроль за дотриманням ними законодавства і статутів. У сфері міжнародного права МЮ координує діяльність з приєднання України до міжнародних договорів, здійснює правову експертизу міжнародних угод, представляє інтереси держави у міжнародних судах, зокрема в Європейському суді з прав людини, та організовує співпрацю з іноземними органами й міжнародними організаціями [34].

Міністерство також здійснює підготовку та атестацію судових експертів, контроль за їх діяльністю, науково-методичне забезпечення судової експертизи та розвиток наукових досліджень у галузі права. Воно координує підготовку юридичних кадрів, проводить правову освіту населення, готує та впроваджує освітні програми у сфері захисту прав людини, а також здійснює підготовку кадрів для системи юстиції.

Крім того, МЮ організовує виконання рішень судів та інших органів влади, контролює дотримання державної таємниці, забезпечує мобілізаційну готовність у сфері юстиції, здійснює планово-фінансове управління підприємствами та установами системи Міністерства, контролює використання матеріальних та фінансових ресурсів, а також виконує інші функції відповідно до Конституції, законів України та актів Президента і Кабінету Міністрів [34].

Таким чином, Міністерство юстиції України є центральним органом виконавчої влади, який комплексно забезпечує правову стабільність держави, розвиток законодавства, захист прав громадян та міжнародну інтеграцію української правової системи.

Серед основних напрямів діяльності органів юстиції можна виокремити:

- реалізацію державної політики у сфері правосуддя, правової освіти та захисту прав людини;

- розбудову електронного врядування та цифровізацію послуг (е-нотаріат, електронні сервіси ДРАЦС, онлайн-реєстри);

- удосконалення законодавчої бази відповідно до європейських стандартів у межах процесу євроінтеграції;
- забезпечення ефективного виконання судових рішень;
- розвиток правничої освіти і правової культури населення [34].

З 2020 року Міністерство юстиції активно впроваджує політику цифрової трансформації, що є частиною державної програми «Держава у смартфоні». Відкриття цифрових офісів ДРАЦС, запуск електронного нотаріату, автоматизація роботи виконавчої служби та створення онлайн-сервісів типу «є-Малютко» чи «Онлайн-шлюб» значно підвищили прозорість і доступність послуг для громадян. Ці процеси регулюються, зокрема, постановами Кабінету Міністрів України № 1246 від 11.11.2020 р. «Про реалізацію експериментального проекту щодо створення єдиного веб-порталу електронних послуг у сфері юстиції» та № 1292 від 15.12.2021 р. «Про реалізацію експериментального проекту з впровадження е-нотаріату» [28, 40, 41, 42].

Схематично зобразити напрямки діяльності органів юстиції можна наступним чином:

Рис. 1.3. Напрямки діяльності органів юстиції

Таким чином, сучасна система юстиції в Україні виконує багатовимірну та взаємопов'язану функцію: від участі у розробці нормативно-правових актів до надання широкого спектра адміністративних послуг громадянам і юридичним особам. Органи юстиції поєднують у своїй діяльності регуляторні, правозабезпечувальні, міжнародно-правові та цифрові інструменти, що дозволяє їм забезпечувати якісне правове середовище. Їхня робота спрямована на зміцнення ефективності державного управління та формування відкритої, підзвітної й орієнтованої на потреби суспільства держави, яка відповідає європейським стандартам.

1.3. Роль органів юстиції у забезпеченні реалізації державної правової політики

Органи юстиції відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні реалізації державної правової політики, будучи однією з ключових ланок державного управління. Вони виконують численні функції, спрямовані на регулювання правових відносин, контроль за дотриманням законодавства, захист прав і свобод громадян та організаційне забезпечення діяльності судів і інших державних структур. Державна правова політика, у свою чергу, визначає принципи, цілі та заходи, спрямовані на формування ефективної правової системи, гарантування прав громадян та забезпечення верховенства права [9, ст. 54].

Міністерство юстиції України посідає провідне місце в системі центральних органів виконавчої влади, оскільки відповідає за формування та реалізацію державної правової політики. У силу свого правового становища Міністерство юстиції України наділене широким колом повноважень у різних сферах публічно-управлінських правовідносин, включаючи питання формування та реалізації правової політики, державної реєстрації, організації та функціонування нотаріату тощо.

На Міністерство юстиції України покладено низку зобов'язань у сфері державної політики, основна мета яких є забезпечення справедливості, а саме правого регулювання щодо прав свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, тим більше що боротьба за справедливість зараз відбувається майже у всіх основоположних сферах життєдіяльності суспільства. Цей орган відіграє важливу роль у формуванні державної політики, спрямованої на створення належних умов для забезпечення громадянам справедливого юридичного захисту їхніх конституційних прав, свобод і законних інтересів, а також у розвитку правових засад функціонування сучасного суспільства [22].

Згідно з п. 2 ст. 116 Конституції України Кабінет Міністрів вживає заходів щодо забезпечення та охорони прав та свобод людини і громадянина. При цьому ключова роль у забезпеченні Урядом України прав і свобод належить Міністерству юстиції України. Так, відповідно до п. 2-7 ст. 2 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228, до завдань Мін'юсту віднесено «контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту» [19].

Міністерство юстиції України є однією з ключових ланок державного механізму, покликаною забезпечувати реалізацію та захист прав і свобод людини відповідно до національного законодавства та міжнародно-правових стандартів. Його діяльність охоплює широкий спектр завдань – від правотворчої експертизи до координації виконання рішень Європейського суду з прав людини. У системі державних інституцій, що відповідають за охорону прав людини, Міністерство юстиції України виконує функцію інституційного гаранта правової держави, забезпечуючи належну реалізацію правового статусу особи через:

- нормотворчу діяльність (аналіз законодавчих актів на відповідність правам людини);

- організацію роботи системи безоплатної правової допомоги;
- виконання міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини;
- реєстрацію нормативно-правових актів;
- координацію з органами юстиції на місцях та іншими структурами правозахисного спрямування [22].

Особливої актуальності діяльність Міністерства юстиції України набуває в умовах воєнного стану, коли виникає необхідність захищати базові права людини в умовах обмежень, викликаних безпековими потребами держави.

Одним із важливих напрямів діяльності Міністерства юстиції України є реалізація державної політики у сфері правової освіти та правової допомоги, що сприяє охороні та захисту прав людини та громадянина. У цьому контексті варто відзначити функціонування системи безоплатної правової допомоги, яка забезпечує доступ громадян, особливо вразливих категорій населення, до базових юридичних послуг. Це один із практичних інструментів реалізації принципу рівності перед законом та судом, передбаченого Конституцією України та міжнародними актами, зокрема Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [22].

Органи юстиції беруть активну участь у законодавчо-правовому забезпеченні державної політики, готуючи проекти законів і нормативно-правових актів, розробляючи концепції розвитку законодавства та правової системи, а також здійснюючи правову експертизу документів інших центральних органів влади. Водночас вони контролюють дотримання законів, реєструють юридичні особи та громадські організації, забезпечують виконання рішень судів і державних органів, а також сприяють доступу громадян до правової інформації та юридичних послуг. Органи юстиції виконують важливу адміністративну функцію, керуючи державними реєстрами та обліками, координуючи діяльність судів і правоохоронних органів, а також впроваджуючи електронні сервіси, що підвищують ефективність їх роботи та прозорість державного управління.

Наприклад, Мін'юст адмініструє Єдині та Державні реєстри: Державний реєстр речових прав на нерухоме майно; Державний реєстр обтяжень рухомого майна; Автоматизовану систему виконавчого провадження; Електронний реєстр апостилів; Єдиний реєстр засуджених та осіб, узятих під варту; систему «Банкрутство та неплатоспроможність».

У січні 2025 р. після масштабної кібератаки з боку РФ Мін'юст повідомив про повне або часткове відновлення функціонування зазначених реєстрів, що свідчить про важливість цих систем для забезпечення правової стабільності та реалізації державної політики у сфері юстиції.

Особлива увага приділяється запобіганню та боротьбі з корупцією, адже органи юстиції контролюють прозорість своєї діяльності, розробляють і реалізують антикорупційні програми, а також впроваджують внутрішні процедури аудиту та моніторингу. Крім того, вони проводять правопросвітницькі кампанії, підвищують правову грамотність громадян та навчають державних службовців у сфері юстиції та правової політики.

У жовтні 2025 р. Мін'юстом затверджено Порядок проведення перевірок стану правової роботи, для чого видано наказ № 2914/5 від 28.10.2025. Цей Порядок визначає механізм здійснення Міністерством юстиції України (Мін'юст) перевірок стану правової роботи юридичних служб міністерств, інших центральних органів виконавчої влади [22].

Основними завданнями перевірки є:

- перевірка стану правової роботи щодо забезпечення юридичною службою правильного застосування, неухильного дотримання та запобігання невиконанню вимог чинного законодавства об'єктом перевірки;
- своєчасне попередження, виявлення та вжиття заходів щодо усунення виявлених порушень чинного законодавства;
- внесення рекомендацій щодо покращення стану правової роботи, усунення виявлених порушень і недоліків та притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях.

Щороку до 10 січня міністерства, інші центральні органи виконавчої влади надсилають до Мін'юсту відомості про юридичну службу станом на 31 грудня попереднього року.

У лютому 2022 року, лише за кілька днів після початку повномасштабного вторгнення росії, Україна офіційно звернулася з заявою про вступ до ЄС. У червні того ж року, 17 червня 2022 року, Європейська Комісія оприлюднила свою думку щодо заявки України, а вже 23 червня 2022 року лідери 27 країн-членів ЄС одностайно надали Україні статус кандидата на вступ до Союзу.

У наступні місяці Україна почала активно готуватися до перегляду свого законодавства, процедур, інституцій, аби привести їх у відповідність до стандартів ЄС (так званий *acquis Communautaire*). У 2023 році Комісія представила аналітичний звіт про стан гармонізації українського права з правом ЄС.

Основні кроки включають:

- Скринінг національного законодавства та процедур — перевірка сумісності з «*acquis Communautaire*» ЄС.
- Відкриття переговорів з ЄС щодо вступу, які організовані у тематичні «кластери».
- Адаптація законодавства, нормативів, інституцій, зокрема в сферах правосуддя, боротьби з корупцією, державного управління.
- Упровадження реформ і моніторинг їх виконання, включаючи інструменти для спостереження за ходом адаптації.
- Паралельно з цим — економічна, торговельна, інфраструктурна інтеграція з ЄС, підтримка від ЄС для відновлення, модернізації та адаптації України.

Потім, у листопаді 2023 року, Єврокомісія рекомендувала відкрити Україні переговори щодо вступу, а у грудні 2023 року лідери ЄС ухвалили політичне рішення про початок переговорів з Україною. За даними

Єврокомісії, Україна вже успішно завершила скринінг законодавства в межах підготовки до переговорів [22].

Міністерство юстиції України відіграє ключову роль у процесі підготовки країни до вступу в Європейський Союз. Воно виступає координатором усіх заходів із гармонізації українського законодавства та інституційної системи з європейськими стандартами, забезпечуючи реалізацію тих змін, які необхідні для відповідності принципам верховенства права, незалежності судової системи, ефективності державного управління та боротьби з корупцією. Міністерство очолює підготовку «дорожньої карти» реформ у сфері правосуддя, фундаментальних прав і безпеки, забезпечує системний аналіз українського законодавства на предмет його відповідності *acquis Communautaire* ЄС та готує пропозиції щодо внесення змін у нормативні акти.

Крім того, Міністерство юстиції відповідає за практичну реалізацію цих реформ: воно впроваджує механізми контролю за виконанням законодавчих змін, організовує моніторинг і супровід процесу адаптації інституцій, координує міжвідомчу співпрацю та співпрацю з міжнародними експертами і європейськими організаціями. Міністерство також здійснює освітню і просвітницьку діяльність, спрямовану на підвищення правової культури громадян і державних службовців, що є невід'ємною частиною підготовки України до членства в ЄС.

У рамках переговорів з ЄС Міністерство юстиції активно бере участь у тематичних кластерах, присвячених верховенству права, реформі судової системи та боротьбі з корупцією, і координує виконання рішень та рекомендацій, що надходять від європейських інституцій. Воно також здійснює розробку програм і стратегій, які забезпечують безперервний розвиток правової системи та інтеграцію європейських стандартів у практику державного управління. Таким чином, Міністерство юстиції є центральним механізмом, що забезпечує системну і скоординовану підготовку України до повноправного членства у ЄС

Завдяки своїй діяльності органи юстиції забезпечують верховенство права, захищають права громадян, сприяють проведенню реформ та підвищують ефективність державного управління. Водночас їх діяльність стикається з певними проблемами, зокрема недостатнім фінансуванням та кадровим забезпеченням, застарілою нормативно-правовою базою, корупційними ризиками та необхідністю цифровізації процесів. Незважаючи на це, органи юстиції залишаються ключовим інструментом реалізації державної правової політики, від якого залежить стабільність правової системи та розвиток правової держави.

Висновки до розділу 1

1. Історичний розвиток українських органів юстиції відображає нелінійний та багаторівневий процес формування державності, правової системи й основних суспільних інститутів. Від перших спроб розбудови власних юридичних структур у період Української Народної Республіки до становлення сучасного Міністерства юстиції, діяльність якого базується на європейських принципах, система юстиції проходила численні трансформації. На її формування впливали політичні події, соціальні виклики та зміни у правовому середовищі, а кінцевою метою поступово стало утвердження верховенства права та захист основоположних прав людини. Нині органи юстиції є не лише складовою державного управління, а й важливим інструментом забезпечення законності, зміцнення демократичних процесів і реалізації стратегічного євроінтеграційного курсу України.

2. Сучасна система органів юстиції України виконує широкий спектр функцій, спрямованих на забезпечення реалізації державної правової політики. До їхніх ключових завдань належать розроблення та експертиза проєктів нормативно-правових актів, державна реєстрація документів, координація роботи нотаріату, реєстраційних служб, підрозділів виконання судових рішень і моніторинг дотримання законодавства. Важливими напрямками діяльності залишаються правова просвіта населення, розвиток системи безоплатної правової допомоги, попередження корупційних проявів у сфері правозастосування та забезпечення відкритості державних сервісів. Завдяки цьому органи юстиції забезпечують взаємозв'язок між державою та громадянами, сприяючи реалізації принципів доступності правосуддя, верховенства права та рівності перед законом.

3. Органи юстиції займають ключове місце в процесах формування, узгодження та реалізації правової політики держави, забезпечуючи її системність та ефективність. Міністерство юстиції виконує функції координатора правотворчого процесу, здійснює фахову експертизу

законодавчих ініціатив та забезпечує адаптацію національного законодавства до стандартів Європейського Союзу, що має вирішальне значення для поступу України на шляху до членства в ЄС. Через участь у судовій реформі, антикорупційній політиці, розвитку електронного врядування та підвищенні прозорості публічних процесів Міністерство юстиції закладає основи демократичного врядування та формує умови для стійкого розвитку правової держави. Таким чином, органи юстиції не лише реалізують державну правову політику, а й забезпечують її сталість, посилюють довіру громадян до інституцій влади та сприяють інтеграції України в європейський правовий простір.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

2.1. Особливості діяльності органів юстиції в країнах пострадянського простору, в країнах англо-саксонської та континентальної системи права

Міністерство юстиції, його регіональні підрозділи та інші підвідомчі установи є важливими елементами державного апарату сучасних країн. Саме на них, як правило, покладаються функції у сфері нормотворення, правової роботи та організаційного забезпечення діяльності судової влади. Водночас політичний устрій, рівень розвитку суспільства, національні правові традиції та актуальні виклики державного управління зумовлюють суттєві відмінності в компетенції та напрямках роботи органів юстиції різних держав.

Поточні реформи системи органів юстиції в Україні, орієнтовані на її модернізацію, лібералізацію та децентралізацію, роблять особливо важливим вивчення та адаптацію позитивних міжнародних практик у цій сфері. Саме тому аналіз досвіду функціонування органів юстиції інших країн є актуальним для подальшого вдосконалення української системи юстиції [22].

Питання правового статусу та діяльності органів юстиції за кордоном уже висвітлювалися в працях Р.В. Будецького, М.В. Горбачевої, Г.В. Кулікова, І.І. Микульця, О.В. Федькович, О.О. Чумака та інших науковців. Однак ці дослідження здебільшого зосереджені на окремих аспектах функціонування органів юстиції в певних країнах і не дають комплексного уявлення про подібності та відмінності в їхніх повноваженнях і напрямках діяльності.

Тому системний аналіз статусу органів юстиції в іноземних державах, визначення їх ключових функцій і специфічних завдань, а також виявлення можливостей для імплементації цього досвіду має важливе значення для удосконалення структури та роботи українських органів юстиції.

Органи юстиції відіграють ключову роль у формуванні правової держави, визначаючи якість управління, рівень захисту прав людини, ефективність судових інститутів і стабільність правового порядку. В різних країнах юстиція побудована на різних принципах, визначених історичними умовами, типом правової системи, політичним ладом та правовою культурою суспільства. Порівняння моделей юстиції в країнах пострадянського простору, англо-саксонської та континентальної правових систем дозволяє глибше зрозуміти, на якому етапі розвитку перебуває українська юстиція та який напрям реформ є для неї найбільш придатним [49, ст.15].

Україна історично належить до континентальної (романо-германської) системи права, хоча протягом ХХ століття її правові інститути формувалися в рамках радянської моделі, а після 1991 року почали інтенсивно наближатися до європейських стандартів. Це робить українську юстицію унікальним гібридним явищем: з одного боку, вона успадкувала централізовану та ієрархічну структуру радянського зразка, а з іншого - активно переймає інструменти цифрової, відкритої та демократичної європейської юстиції [15, ст.224].

Після розпаду СРСР більшість новостворених держав зберегли радянську структуру Міністерства юстиції, яка була надзвичайно централізованою та сконцентрованою навколо виконавчої влади. У таких країнах, як Білорусь, Казахстан і частково Вірменія, Міністерство юстиції має широкий спектр повноважень: від реєстрації юридичних осіб і контролю за адвокатурою до управління пенітенціарною системою, державного виконавчого провадження та нормотворчої діяльності [66].

Характерною ознакою цієї моделі є надмірна концентрація функцій, що дає можливість владі контролювати ключові юридичні процеси в країні. Також у пострадянських країнах зазвичай спостерігається сильний політичний вплив на судову систему, який суттєво знижує рівень її незалежності [66].

У цьому контексті Україна вирізняється тим, що, попри збереження окремих радянських елементів у структурі управління юстицією, починаючи з

2014 року рухається у напрямку деполітизації, децентралізації та цифровізації [66].

Хоча пострадянські моделі часто критикують, вони мають і певні об'єктивні переваги:

- У країнах, де всі юридичні сервіси контролюються одним міністерством, легше впроваджувати нові нормативні документи або адміністративні процедури. Це дозволяє оперативно реагувати на політичні чи соціальні виклики.

- Радянська система передбачала чітко регламентовані процеси. У деяких країнах СНД це дозволяє зберігати стабільність реєстраційних та контрольних функцій.

- У певних пострадянських державах збереглося державне регулювання вартості послуг, що робить їх доступнішими для громадян.

Однак значно більше вразливих місць цієї системи:

- У Білорусі Міністерство юстиції контролює діяльність суддів, адвокатуру й організації громадянського суспільства, що фактично унеможлиблює реальну незалежність судової влади;

- Багато процесів не є відкритими, а інформація про рішення залишається важкодоступною;

- Через низький рівень цифровізації, винятками є лише Грузія та Естонія, де проведено глибокі реформи, пострадянські країни залишаються залежними від бюрократії [62];

- Надмірна бюрократизація та дублювання функцій призводить до неефективності, корупційних ризиків та погіршення якості державних послуг.

Україна відходить від радянської моделі. Схожість зберігається лише у структурі Міністерства юстиції, але ключові принципи вже інші [66].

Порівняльна характеристика Радянської системи МЮ з Українською наведено в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Порівняльна характеристика Пострадянської моделі МЮ з
Українською**

Характеристика	Пострадянська модель	Україна
Вплив уряду на суди	високий	мінімізований (після реформи 2016)
Цифровізація	низька	виросла до високої після впровадження е-нотаріат, e-registers
Контроль Мін'юсту над адвокатурою	високий	відсутній
Доступ до даних	обмежений	відкриті реєстри, прозорість
Політичний вплив	суттєвий	знижений, рух до ЄС

Таким чином, українська система юстиції суттєво відрізняється від російської чи білоруської, і наближається до моделі країн Балтії та Центральної Європи.

Англо-саксонська правова сім'я (передусім Велика Британія, США, Канада, Австралія) істотно відрізняється від континентальної моделі, яка характерна для України. У цих країнах юстиція функціонує в умовах звичаєво-прецедентної правової традиції, що формувалася століттями без централізованих правових кодексів і жорстких бюрократичних вертикалей. Це зумовило унікальну організацію системи органів юстиції, яка значно більш автономна, децентралізована та орієнтована на саморегулювання професійних спільнот [59].

Найважливіша характеристика - відсутність єдиного органу, який відповідає за всі сфери юстиції, як це у нас робить Міністерство юстиції України.

У Великій Британії Ministry of Justice відповідає лише за політику у сфері правосуддя і виконання покарань. Судові адміністрації створені у

вигляді незалежних агентств (HM Courts & Tribunals Service), які не підпорядковуються уряду напряму.

Реєстраційні служби (нерухомість, шлюб, компанії) розподілені між різними агентствами та муніципалітетами.

Нотаріат існує формально, але його функції мінімальні - більшість того, що робить український нотаріус, виконують соліситори або реєстраційні органи [61].

У США Department of Justice - це фактично центральна прокуратура країни. Судова влада повністю окрема і має власний адміністративний центр. Реєстраційні функції здійснюють секретарі штату (state secretaries), муніципалітети або приватні підприємства.

Нотаріат - найпростіший у світі: нотаріус не зобов'язаний мати юридичну освіту, а його функції зводяться до підтвердження особи [67].

Таким чином, у англо-саксонських державах "юстиція" - це не вертикальна система як в Україні, а спільна діяльність десятків незалежних органів.

Перевагами англо-саксонської моделі є:

- Максимальна незалежність судів від виконавчої влади. Суди управляються самостійно. Навіть фінансування і кадрові рішення ухвалюються окремими радами. Це гарантує особливий рівень незалежності, який Україні ще належить досягти.

- Адвокати, прокурори, судді - мають власні ради, асоціації та дисциплінарні органи. В Україні нотаріат і адвокатура автономні, але реєстраційні служби й досі підконтрольні державі.

- Правовий процес є ефективним та швидким. Особливо в США, де судочинство є більш практичним, а судові рішення - гнучкими.

- Система джерел права є гнучкою. Судовий прецедент дозволяє швидко адаптувати право до нових викликів, зокрема у сфері ІТ, бізнесу, електронної комунікації. Українське право, засноване на жорсткій кодифікації, змінюється повільніше [61, 67].

Поряд з перевагами існують і недоліки в англо-саксонській моделі:

- Система правосуддя є дуже складною та високовартісною. Послуги адвокатів і юристів у США та Великій Британії є одними з найдорожчих у світі. Українська система, хоч і недосконала, є значно доступнішою для пересічного громадянина;

- Через велику кількість позовів існує високе навантаження на суди. США є найбільш "судовою" країною у світі - майже будь-який спір вирішується в суді. Україна, дякуючи кодифікованому праву, уникає цього завдяки більш чітким правилам;

- Нотаріат - слабкорозвинений. У багатьох випадках це спрощує процеси, але водночас створює ризики недостовірності, не забезпечує такого рівня юридичного захисту, як український нотаріат. Український нотаріат - навпаки, дуже професійний і максимально юридично перевірений;

- Велика нерівність доступу до правосуддя. У США доступ до права тісно пов'язаний з фінансовими можливостями. В Україні державні механізми безоплатної правової допомоги забезпечують рівність більшою мірою [59].

Україна ближча до континентальної моделі, ніж до англо-саксонської. Це проявляється у:

- сильному Міністерстві юстиції;
- професійному нотаріаті;
- кодифікованому праві;
- розгалуженій системі реєстрів;
- структурованому адміністративному судочинстві.

Натомість англо-саксонські країни мають:

- найвищий у світі рівень незалежності судів від держави;
- прецедентне право;
- автономію юридичних професій;
- мінімальну централізацію;
- розвинені механізми саморегулювання.

Україна поступово впроваджує окремі елементи цієї моделі (посилення незалежності судової влади, електронні послуги, відкритість судової інформації), але не може та не повинна копіювати англо-саксонський підхід, адже він несумісний із нашою правовою традицією.

Континентальна правова сім'я охоплює більшість країн Європи -Німеччину, Францію, Італію, Іспанію, Австрію, Польщу, Чехію, Швейцарію та інші держави. Саме ця модель стала основою для формування українського права і донині залишається найбільш близькою та сумісною з нашою правовою системою [58].

Континентальна юстиція базується на принципах кодифікованого права, верховенства правового акта над судовим прецедентом, а також на розвитку професійних юридичних інституцій, які працюють відповідно до суворо визначених норм. Роль Міністерства юстиції у таких країнах вагома, але не всеохопна, як у пострадянських державах, і збалансована системою незалежних судів, нотаріату, прокуратури та органів реєстрації.

У цих країнах діють масштабні кодифікації (цивільні, кримінальні, адміністративні кодекси), які становлять правову основу для всієї діяльності органів юстиції. На відміну від англо-саксонського прецеденту, тут першочергове значення має текст закону, а не практика судів [68].

Нотаріус у країнах Європи не просто посвідчує документи - він:

- має статус особи публічної довіри,
- відповідає за достовірність і юридичну чистоту правочину,
- виконує напівсудові функції,
- забезпечує стабільність цивільного обороту.

Це дуже схоже на українську систему, де нотаріат - один із найрозвиненіших в Європі.

Міністерства юстиції мають політичну відповідальність за правову політику, але суди є незалежними, адміністрація судів часто відокремлена в окремі ради чи служби, прокурорські органи автономні, а реєстраційні служби

частково передані агентствам або муніципалітетам. Україна поступово впроваджує аналогічну модель.

Більшість країн ЄС вже мають електронні земельні реєстри, системи електронного судочинства, єдиний цифровий ідентифікаційний номер громадянина, онлайн-портали для нотаріальних дій. Україна зараз активно рухається у цьому напрямі [70].

Континентальна модель має багато позитивних моментів. Один з них – правова визначеність та передбачуваність. Оскільки діють кодифіковані закони, громадяни й бізнес можуть прогнозувати наслідки юридичних дій. Для України це надзвичайно важливо у період воєнного часу та відновлення. Також велике значення має збалансований розподіл повноважень. Це проявляється в тому, що суди є незалежними, а Міністерство юстиції відповідає за загальну політику, а не втручається в правосуддя. Сильний нотаріат забезпечує юридичну стабільність. Це допомагає знизити кількість цивільних спорів і також знімає навантаження з судової системи. А розвинена цифрова інфраструктура правосуддя дає змогу мінімізувати корупцію та підвищити довіру громадян [70].

Поряд з плюсами континентальна модель має деякі недоліки. Через кодифікацію можлива повільність змін у праві, тобто оновлення законів може бути тривалим. Хоча континентальна модель є структурованою, іноді вона буває менш гнучкою ніж прецедентною, це проявляється у більшій бюрократичності у порівнянні з англо-саксонськими країнами. Ще одним мінусом даної моделі є високі вимоги до юридичних професій. З однієї сторони це є плюсом, адже на виході ми отримуємо висококваліфікованих спеціалістів, але підготовка суддів та нотаріусів є довгою й складною, що може стримувати доступ до професії [68].

Україна вже фактично є частиною континентальної моделі, але існують і певні розбіжності, вони наведені в таблиці 2.2

Таблиця 2.2

Порівняння континентальної моделі з українським МЮ

Елемент	Континентальна Європа	Україна
Кодифікація	усталена	частково застаріла, потребує оновлення
Нотаріат	сильний	сильний
Роль Мін'юсту	помірна	трохи ширша
Судова адміністрація	автономна	формується
Цифровізація	висока	висока і швидко росте
Доступ до реєстрів	регламентований	максимально відкритий

Україна за багатьма параметрами наближається до найкращих практик Європи, особливо у сфері цифрових юстиційних сервісів.

Порівняння моделей юстиції пострадянських країн, держав англо-саксонської правової традиції та континентальної Європи демонструє важливий висновок: немає “універсально найкращої” системи, вони суттєво відрізняються за структурою, функціями, принципами та рівнем незалежності, але кожна з них має сильні та слабкі сторони, які визначаються історією, політикою та культурою. Україна, сформувавши змішану систему, сьогодні перебуває на етапі глибокої трансформації, орієнтованої на європейські стандарти.

2.2. Можливість використання зарубіжного досвіду для вдосконалення роботи ОЮ в Україні

Міністерство юстиції, його територіальні органи та інші підвідомчі органи юстиції є невід’ємною частиною державного механізму сучасних країн на які зазвичай покладаються завдання у сфері нормотворчості, організації правової роботи та забезпечення діяльності органів судової влади. Разом із

тим, державний устрій розвитку суспільства, правові традиції та поточні потреби державного управління зумовлюють істотні відмінності у напрямках діяльності та компетенції ОЮ у зарубіжних країнах. Сучасні процеси реформування системи ОЮ України лібералізації та децентралізації їх діяльності виявляють необхідність вивчення та використання позитивного досвіду функціонування ОЮ у зарубіжних країнах, а відтак у контексті удосконалення інституту ОЮ в Україні й вбачаються актуальними питання основних напрямків діяльності ОЮ у зарубіжних країнах [16].

Досвід зарубіжних країн щодо організації системи ОЮ, визначення основних напрямків їх діяльності та виконання поставлених завдань є надзвичайно цінним для сучасної Української держави, яка перебуває на шляху пошуку оптимальної моделі побудови та організації діяльності системи ОЮ [52].

Сучасна система юстиції України перебуває у стані глибоких трансформацій, що є наслідком як внутрішніх змін, так і міжнародних зобов'язань держави — передусім у контексті євроінтеграції та імплементації правових стандартів Європейського Союзу. Для створення ефективною, прозорою та незалежною системою юстиції Україні необхідно спиратися не лише на власні напрацювання, але й адаптувати найкращі практики іноземних держав. Міжнародний досвід у цій сфері надзвичайно багатий і різноманітний, охоплюючи англо-саксонську, континентальну та пострадянську правові сім'ї. Кожна з них має як позитивні, так і проблемні елементи, які можуть бути або успішно перейняті, або використані як приклад того, чого слід уникати в умовах українських реформ [16].

Сучасна українська юстиція переживає масштабний етап реформування, який визначається необхідністю поєднання власних правових традицій із найкращими європейськими та світовими практиками. Прагнення до інтеграції з Європейським Союзом, імплементації міжнародних стандартів та подолання наслідків радянської спадщини спонукає Україну аналізувати моделі юстиції різних країн, щоб обрати оптимальний шлях модернізації.

Вивчення зарубіжного досвіду демонструє, що цінними для України можуть бути як успішні приклади цифровізації та сервісності пострадянських держав, так і механізми саморегулювання й незалежності судової влади, притаманні англо-саксонській правовій традиції. Водночас найбільш органічною для нашої країни лишається континентальна модель, яка поєднує правову визначеність, розвиненість нотаріату та високі стандарти професійності [54].

Досвід пострадянських країн є неоднозначним. З одного боку, в окремих державах цього регіону вдалося успішно відійти від радянських схем і створити сучасні, цифровізовані та орієнтовані на громадянина моделі юстиції. Йдеться насамперед про Естонію та Грузію. В Естонії запроваджено одну з найпотужніших систем електронного урядування у світі, що включає електронні реєстри, онлайн-доступ до судових послуг, електронну ідентифікацію та можливість дистанційного вчинення правочинів. Естонська модель довела, що повна цифровізація може істотно знизити корупційні ризики, спростити адміністративні процедури та забезпечити високий рівень довіри громадян до державних інституцій. Грузія, своєю чергою, створила мережу «будинків юстиції», де громадянин отримує всі ключові послуги в одному місці, що значно спростило взаємодію населення з державою та усунуло численні бюрократичні бар'єри [18].

Для України ці приклади є надзвичайно корисними, оскільки ми вже рухаємося в напрямку цифровізації - запроваджується е-нотаріат, удосконалюються електронні реєстри, розвиваються онлайн-послуги «Дії». Упровадження подібних комплексних сервісних центрів та поглиблення цифровізації могло б підвищити ефективність роботи органів юстиції та зменшити адміністративний тиск на громадян [40]. Однак важливо усвідомлювати, що інші пострадянські країни демонструють також негативний досвід, як-от надмірна централізація, політичний контроль над судами чи втручання в адвокатуру. Така практика, характерна для росії та Білорусі, категорично неприйнятна для України, яка прагне до верховенства

права, тому подібні моделі слід розглядати лише як приклад того, чого необхідно уникати.

Значний інтерес становить англо-саксонська правова сім'я. Головною її перевагою є високий рівень незалежності судової влади та автономність юридичних професій. У Великій Британії та США суди функціонують як самостійні органи, майже не пов'язані з виконавчою владою. Судова адміністрація управляється окремими структурами, які забезпечують внутрішню автономію та не підпорядковуються Міністерству юстиції. Впровадження подібних механізмів в Україні могло б істотно підвищити довіру суспільства до судової системи, оскільки незалежність судових органів лишається одним із ключових викликів нашої реформи [67].

Ще однією особливістю англо-саксонської моделі є саморегулювання юридичних професій. Адвокатура, прокурорські органи та навіть судді мають у цих країнах високий ступінь професійної автономії, що забезпечує ефективний контроль за дотриманням етичних стандартів та якістю надання правової допомоги. Для України цей досвід важливий, оскільки нотаріат та адвокатура вже мають елементи самоврядування, але інші юридичні професії ще залежать від державного регулювання. Розширення самоврядних інституцій могло б оптимізувати відповідальність, підвищити кваліфікацію правників і зменшити вплив політичних факторів [69].

Проте англо-саксонська система має й недоліки, які Україні не варто переймати. Найпомітнішим серед них є надзвичайно висока вартість правових послуг. У США судовий процес часто є фінансово недоступним для громадян, а тому Україна повинна зберігати та зміцнювати систему безоплатної правової допомоги, що вже є однією з найкращих у Східній Європі [67].

Найбільш природною та сумісною з українським правопорядком є континентальна модель, характерна для країн Західної та Центральної Європи. Вона ґрунтується на кодифікованому праві, чітких процедурах та сильній ролі професійних інституцій, що робить систему прозорою та передбачуваною. Особливо важливим є інститут нотаріату, який у Німеччині, Франції чи

Австрії виступає гарантом законності та стабільності цивільного обороту. Український нотаріат є близьким до європейського і може ще більше зміцнити свої позиції через впровадження е-нотаріату, електронні реєстри та розширення електронних механізмів перевірки правочинів [55].

Континентальна модель також демонструє збалансованість у розподілі повноважень між судами, міністерствами та професійними об'єднаннями. Міністерства юстиції в таких країнах не втручаються у діяльність судів, але відповідають за формування правової політики і забезпечення належного функціонування державних сервісів. Цей підхід відповідає й українським тенденціям, але Україні ще належить завершити реформу судового врядування, аби досягти рівня європейських стандартів [22].

Зарубіжний досвід дає Україні кілька ключових напрямів модернізації. Передусім необхідно забезпечити фактичну, а не лише формальну незалежність судів, створивши інституції, які позбавлять виконавчу владу можливості впливати на кадрові та адміністративні рішення. Другим важливим напрямом є поглиблення цифровізації, включно з повною інтеграцією реєстрів, використанням сучасних технологій захисту даних та дистанційним вчиненням правових дій. Третім напрямом є підвищення ролі професійних спільнот у регулюванні юридичної діяльності, що забезпечить вищий рівень довіри та відповідальності. Також важливим є поліпшення сервісності, впровадження концепції «єдиного вікна» та створення умов, за яких громадянин отримує юридичні послуги швидко, прозоро й без корупційних ризиків [22].

Поєднання найкращих практик - цифрової інфраструктури Естонії, сервісності Грузії, незалежності судів Великої Британії та США, професійності нотаріату Німеччини й Франції, а також реформ Польщі - дає Україні можливість сформувавши сучасну, ефективну й демократичну модель юстиції. Така система стане основою для верховенства права, стабільності державних інституцій та довіри суспільства до правосуддя, що є ключовими вимогами для вступу до Європейського Союзу.

Висновки до розділу 2

1. У першому розділі роботи було комплексно розглянуто специфіку функціонування органів юстиції в державах пострадянського простору, а також у країнах, що належать до англо-саксонської та континентальної правових систем. Аналіз показав, що юстиційні структури пострадянських держав залишаються надмірно централізованими, зосереджуючи значні управлінські повноваження в руках міністерств юстиції. Такі моделі нерідко характеризуються політичним впливом на судову владу та недостатньою самостійністю судових інституцій. Попри певну оперативність ухвалення управлінських рішень та відносну єдність процедур, їхні недоліки є суттєвими: громіздкий бюрократичний апарат, низький рівень цифрових сервісів і слабо виражена судова незалежність.

На відміну від цього, англо-саксонська правова модель, яка була проаналізована на прикладі Великої Британії та Сполучених Штатів, вирізняється високим ступенем автономності судової системи, самоврядністю професійних юридичних спільнот і гнучкістю судової практики. Водночас вона має й проблемні елементи, серед яких - значна вартість юридичних послуг та складність процедур. Континентальна правова традиція, представлена Німеччиною, Францією, Польщею та іншими європейськими державами, була визначена як найбільш структуровано збалансована. Її основою є кодифіковане законодавство, професійний нотаріат, високий рівень цифрової інтеграції державних сервісів та чітке розмежування повноважень між різними інституціями. Порівняльний аналіз показав, що українська модель юстиції є змішаною: вона зберігає елементи пострадянського підходу, але дедалі активніше впроваджує принципи континентальної системи та орієнтується на стандарти Європейського Союзу.

2. Другий розділ був присвячений вивченню можливостей застосування міжнародного досвіду з метою покращення ефективності роботи органів юстиції України. На основі проведеного аналізу визначено три

ключові напрями, що можуть мати найбільший позитивний вплив: цифрова трансформація юстиції - досвід Естонії та Грузії; посилення незалежності судової влади - практики Великої Британії та США; професіоналізація та підвищення стандартів юридичних професій - характерна риса країн континентальної Європи. Підкреслено, що Україна вже здійснює окремі кроки в цьому напрямі: продовжується розбудова е-нотаріату, модернізуються реєстраційні процедури, підвищується рівень прозорості судової влади, а державні послуги поступово набувають сервісної спрямованості.

При цьому наголошено на необхідності уникати тих характеристик, які є типовими недоліками інших систем: надмірної централізації, політичної залежності судів і обмеження незалежності юридичних професій.

Проведений аналіз дозволив сформулювати узагальнені висновки:

- по-перше, розвиток української юстиції логічно орієнтується у напрямку континентальної правової моделі;

- по-друге, поєднання найуспішніших механізмів із різних правових традицій може стати основою для формування сучасної, ефективної та прозорої системи юстиції;

- по-третє, результативність реформ буде можливою лише за умов системного підходу, що включатиме як структурні перетворення, так і технологічну модернізацію.

Таким чином, міжнародний досвід є не просто корисним доповненням, а необхідною передумовою для підвищення якості державного управління у сфері юстиції, зміцнення верховенства права та наближення України до європейських стандартів правової держави.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Основні проблеми в діяльності органів юстиції: кадрові, фінансові, управлінські

Діяльність органів юстиції в Україні упродовж останніх років перебуває у стані постійних трансформацій. Реформування, ініційоване у 2015 році і продовжене у 2020–2025 роках, мало на меті модернізацію структури, цифровізацію державних сервісів та підвищення ефективності правового регулювання. Однак одним із найбільш масштабних структурних зрушень стала реорганізація 2022 року, яка істотно вплинула на функціонування міжрегіональних управлінь юстиції та спричинила комплекс кадрових, фінансових і управлінських проблем. Водночас початок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації створив безпрецедентні виклики для всієї правової системи, посиливши навантаження на органи юстиції та загостривши наявні інституційні недоліки [26].

Реформа 2022 року, що передбачала укрупнення територіальних органів юстиції шляхом об'єднання декількох областей у великі міжрегіональні управління, суттєво змінила логіку організації внутрішніх процесів. Якщо раніше кожна область мала власну адміністративну структуру, то після реорганізації значна частина функцій була сконцентрована у восьми великих міжрегіональних центрах. Такий підхід мав забезпечити оптимізацію управління, скорочення дублюючих функцій і підвищення ефективності роботи. Однак на практиці укрупнення призвело до значного ускладнення адміністративної вертикалі, збільшення навантаження на ключові підрозділи та виникнення системних дисфункцій у кадровому, фінансовому й управлінському забезпеченні органів юстиції [38].

Для прикладу візьмемо Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Одеса). До 2022 року воно включало Миколаївську, Херсонську та Одеську області, з центром у м. Миколаїв. Кількість штатних посад, по трьом областям на 01.01.2022 нараховувала 1859 одиниць. Однак після укрупнення, станом на 01.01.2025 року Південне міжрегіональне управління міністерства юстиції (м. Одеса) включає 6 областей: Миколаївську, Херсонську, Одеську, Кіровоградську, Запорізьку та Дніпропетровську з центром у м. Дніпрі. Кількість штатних посад – 3452 одиниці [23].

Одним із найбільш гострих викликів, що постали перед органами юстиції після реорганізації, стала кадрова нестача. Об'єднання декількох областей в одну адміністративну одиницю призвело до суттєвого збільшення обсягу завдань для кожного структурного підрозділу. Водночас штатна чисельність співробітників хоч і зросла, але деякі підрозділи залишилися в єдиному екземплярі, а навантаження на них збільшилося в рази.

Для прикладу візьмемо планово-фінансовий відділ Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса). Кількість працівників – 5. До посадових обов'язків входило: розробку фінансових планів та бюджетів, аналіз фінансово-господарської діяльності, контроль за використанням ресурсів та управління фінансовими потоками. Відділ також відповідає за складання фінансової звітності, забезпечення ефективного використання коштів, виявлення внутрішніх резервів, а також за дотримання бюджетного законодавства та фінансової дисципліни, затвердження договорів на купівлю товарів та послуг. Таке критичне перевантаження персоналу, спричинило зміну керівника відділу 4 рази на протязі 3 років. Схожа ситуація склалася і з іншими відділами: кадровий, бухгалтерський, договірний, судовий [23].

Ситуація ускладнюється низьким рівнем заробітних плат, які у державному секторі юстиції вже багато років залишаються нижчими, ніж у суміжних сферах. Через це значна частина кваліфікованих працівників змушена звільнятися та переходити на роботу в приватний сектор, де рівень

оплати праці є суттєво вищим. Плинність кадрів призводить до втрати професійності, накопиченого досвіду та переривання адміністративної наступності. Новопризначені працівники потребують тривалого часу для адаптації, однак через перевантаження системи навчання й наставництва відсутні або істотно обмежені. Держава спробувала змінити ситуацію, що склалася, прийняттям Закону України „Про внесення змін до деяких законів України щодо впровадження єдиних підходів в оплаті праці державних службовців на основі класифікації посад” від 11.03.2025 року, але через збройну агресію росії, інфляційні процеси та зростання цін - дане підвищення практично не відчувається. Для прикладу кількість звільнених за власним бажанням працівників Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції у 2022 році дорівнювала 386 чоловік (по Миколаївській, Одеській та Херсонській областях), у 2024 році - ця –цифра дорівнювала 1189 чоловік [43].

Кадровий дефіцит має ще один аспект — високий рівень професійного вигорання. Працівники міжрегіональних управлінь змушені працювати у режимі постійного авралу: значна кількість вхідних документів, велика кількість звернень громадян, необхідність оперативного реагування на запити органів влади, а також постійні зміни у нормативно-правовому полі створюють стресогенне робоче середовище. У таких умовах продуктивність праці знижується, зростає кількість помилок, порушується логіка управлінських процесів.

Повномасштабна війна лише поглибила ці тенденції. Частина працівників була мобілізована, частина — евакуйована, деякі співробітники фізично втратили можливість виконувати службові обов’язки. Управління, що опинилися на тимчасово окупованих територіях, були змушені або переміститися, або передати свої повноваження іншим регіональним підрозділам. Це сформувало колосальне додаткове навантаження на ті управління, які продовжують працювати у відносно безпечних областях.

Для Південного Міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) до складу якого увійшли дві напівокуповані області: Херсонська та

Запорізька фінансові труднощі стали одним із центральних викликів. Суттєві проблеми виникають у сфері матеріально-технічного забезпечення. Через війну значна кількість приміщень органів юстиції була пошкоджена або повністю знищена. Втрачено меблі, комп'ютерну техніку, сервери, документи, архіви, обладнання державних реєстрів. Відновлення таких ресурсів вимагає значних коштів, але реальні бюджетні можливості залишаються обмеженими. Це істотно ускладнює поточну діяльність, оскільки співробітники змушені працювати у непридатних приміщеннях, без сучасної техніки або з використанням застарілого обладнання [23].

Додатковою проблемою є необхідність фінансування заходів кібербезпеки. У 2022–2025 роках органи юстиції стали мішенню численних кібератак, спрямованих на порушення роботи державних реєстрів, компрометацію інформації та блокування доступу до юридично значимих даних. Для захисту необхідно впроваджувати дорогі технічні рішення, системи шифрування та резервного копіювання, але бюджетні обмеження не дозволяють реалізувати всі необхідні заходи у повному обсязі [24].

Реорганізація 2022 року висвітлила глибокі управлінські проблеми в діяльності органів юстиції. Основним недоліком стала відсутність ефективної моделі управління великими укрупненими структурами. Об'єднання декількох областей в одне міжрегіональне управління означає, що його керівництво має одночасно координувати діяльність десятків підрозділів, що розташовані на значній території. У таких умовах оперативне управління, контроль за виконанням доручень та моніторинг якості роботи стають надзвичайно складними та трудомісткими.

Складність управління посилюється тим, що в кожній області існують свої особливості, потреби, специфіка документообігу та різний рівень кадрового забезпечення. Стандартизувати такі процеси в межах одного центру надзвичайно важко. У результаті виникає дисбаланс між рівнем навантаження та наявними ресурсами, що ускладнює стратегічне планування та впровадження адміністративних рішень.

Однією з найбільш проблемних сфер стало управління бухгалтерськими, фінансовими та договірними відділами. З огляду на збільшення кількості територіальних підрозділів, які входять до юрисдикції одного міжрегіонального управління, співробітники повинні опрацьовувати величезні обсяги документів, договорів, звітів, актів, фінансових операцій. Це не лише перевантажує персонал, а й підвищує ризик помилок, затримок та порушення бюджетної дисципліни.

Окремо варто звернути увагу на управління документацією. Втрата архівів унаслідок бойових дій, переїзд управлінь, переміщення обладнання та зміна місць зберігання інформації створили хаос у документаційному забезпеченні. Частина документів була остаточно знищена, інша — досі залишається недоступною або неадаптованою до нових систем обліку. Через це зростає кількість адміністративних труднощів, порушується логіка обліку, виникають затримки у наданні послуг громадянам.

Не менш серйозною проблемою є дистанційність управління. Багато співробітників працюють з інших регіонів, оскільки їхні робочі місця залишилися на тимчасово окупованих територіях. У таких умовах координація роботи ускладнюється, а комунікація між підрозділами часто відбувається з великими затримками.

Війна стала одним із найбільш руйнівних чинників, що вплинули на роботу органів юстиції. Окрім втрати майна і документів, зруйнованих будівель та переміщення управлінь, війна призвела до суттєвої зміни функціонального навантаження на працівників. На територіях, що знаходяться у зоні активних бойових дій або під обстрілами, робота часто відбувається в умовах надзвичайних ситуацій. Це потребує додаткових організаційних рішень, оперативної зміни процесів та дотримання вимог безпеки.

Таким чином, реорганізація 2022 року, укрупнення міжрегіональних управлінь, кадровий дефіцит, фінансова нестача, а також безпрецедентні виклики війни утворили комплекс взаємопов'язаних проблем, які значно ускладнюють діяльність органів юстиції. Вирішення цих проблем потребує

системного підходу, збільшення фінансування, оптимізації структури та впровадження інноваційних управлінських рішень.

3.2. Оцінка ефективності реформ у сфері юстиції та їх вплив на якість правового забезпечення

Упродовж останніх років система юстиції України перебуває у стані глибоких трансформацій, які охоплюють як структуру центрального апарату Міністерства юстиції, так і діяльність його територіальних органів, нотаріату, державних реєстрів, органів виконання рішень та сектору правової допомоги. Основними нормативно-правовими документами, що визначили зміст реформ, стали Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 02.03.2016 року «Про утворення міжрегіональних територіальних органів Міністерства юстиції», Постанова КМУ № 490 від 28.04.2022 року «Про оптимізацію системи територіальних органів Міністерства юстиції України» [38], Наказ Міністерства юстиції № 4015/5 від 29.12.2021 року «Про реалізацію експериментального проекту щодо впровадження електронного нотаріату» [40], а також зміни до Положення про Міністерство юстиції, затверджені Постановою КМУ № 576 від 14.06.2017 року. Сукупність цих актів визначила нову архітектуру роботи органів юстиції, яка потребує ґрунтовної оцінки ефективності та впливу на якість правового забезпечення громадян.

Одним із ключових етапів реформування стала реорганізація територіальних органів у 2022 році, коли відповідно до Постанови Кабінету Міністрів № 490 від 28 квітня 2022 року було ухвалено рішення про скорочення кількості міжрегіональних управлінь та приєднання окремих областей до укрупнених адміністративних структур. Реформа була мотивована необхідністю оптимізувати кадрові та фінансові ресурси, зменшити дублювання функцій, підвищити керованість та створити спроможні територіальні центри, здатні працювати в умовах воєнного стану. Результатом стало формування восьми великих міжрегіональних управлінь, до

кожного з яких було включено від двох до шести областей. Такий формат став одним із найбільш дискусійних елементів реформи, оскільки істотно змінив навантаження на працівників, механізми управління та якість адміністративних рішень [26].

Після укрупнення управлінь значно збільшилася кількість адміністративних процедур, що виконуються одним органом. Якщо раніше кожна область мала власний кадровий, бухгалтерський, договірний та юридичний відділи, то після реформи ці підрозділи опинилися у складі однієї великої структури, якій належало обслуговувати кілька областей одночасно. Це спричинило суттєве перевантаження персоналу. Звіт Міністерства юстиції за 2022–2023 роки підтверджує, що в окремих управліннях навантаження на бухгалтерські та кадрові відділи зросло в 2–3 рази, а кількість звернень громадян – майже на 40%. Кадрові підрозділи, які після реформи обслуговують декілька областей, стикаються з одночасною необхідністю ведення особових справ сотень працівників, контролем за дисциплінарними процедурами, підготовкою звітів, організацією конкурсів та адаптацією нових співробітників, що ускладнює забезпечення якості роботи [25].

Окремим проблемним аспектом є фінансове забезпечення діяльності територіальних органів юстиції після реформи. У Постанові КМУ № 490 прямо передбачена оптимізація витрат на утримання управлінь, однак розрахунки, здійснені Рахунковою палатою у Звіті № 14-3 від 2023 року, свідчать, що фактична економія коштів була мінімальною [43]. Натомість навантаження на фінансові відділи зросло через збільшення кількості кошторисних одиниць, договорів, видатків та внутрішніх фінансових операцій. Унаслідок цього час на погодження закупівель та опрацювання бухгалтерських документів суттєво збільшився, а якість фінансового контролю знизилася. Бракує коштів на закупівлю техніки, модернізацію реєстрів, утримання приміщень та забезпечення кібербезпеки, що особливо важливо у період воєнних загроз.

Не менш важливим компонентом реформи стала цифровізація, яка була започаткована Постановою Кабінету Міністрів № 870 від 11.10.2017 року «Про затвердження Концепції розвитку електронних послуг в Україні», а у сфері юстиції фактично розгорнулася після запуску електронних сервісів Міністерства юстиції у 2019–2021 роках. Значущим етапом стало впровадження експериментального проєкту е-нотаріату відповідно до Наказу Мін'юсту № 4015/5 від 29.12.2021 року. Цей проєкт мав на меті перевести нотаріальні дії в електронну форму, забезпечити цифрову ідентифікацію сторін, створити можливості для онлайн-підписання договорів [42].

Результати впровадження цифрових рішень оцінюються здебільшого позитивно. За даними Мін'юсту, частка електронних заяв у сфері реєстрації бізнесу у 2023 році перевищила 60%, а кількість громадян, які користуються онлайн-реєстрами, зросла більш ніж утричі порівняно з 2018 роком. Це свідчить про підвищення доступності та зручності правових послуг. Цифрові інструменти зменшили кількість корупційних ризиків, прискорили адміністративні процедури та забезпечили стабільність документообігу в умовах війни.

Однак цифрова трансформація виявила й низку проблем. По-перше, зростає інтенсивність кібератак на державні реєстри, що було зафіксовано у звітах Держспецзв'язку у 2022–2024 роках. По-друге, значна частина працівників міжрегіональних управлінь не має достатньої підготовки для роботи з новими системами, що створює додаткове навантаження. По-третє, частина реєстрів втратила свої серверні комплекси через бойові дії, зокрема у Харківській, Херсонській і Донецькій областях, що призвело до необхідності термінового перенесення даних та відновлення доступу [22].

Війна загалом суттєво вплинула на результати реформ. Багато територіальних органів юстиції опинилися на тимчасово окупованих територіях, і їхню діяльність довелося терміново переміщувати. У 2022 році Міністерство юстиції видало Наказ № 1198/5 від 19.03.2022 року, яким передбачалося переміщення органів юстиції з окупованих територій та

збереження їхніх повноважень за іншими регіонами. Це спричинило додатковий тиск на міжрегіональні управління, які отримали подвійне або навіть потрійне навантаження, виконуючи функції кількох областей одночасно.

Особливо гострою стала проблема втрати документів, архівів та матеріальної бази. У звіті Мін'юсту за 2023 рік зазначено безповоротні втрати понад 30 будівель структурних підрозділів, часткову втрату обладнання та знищення документів у регіонах, що піддалися окупації або активним бойовим діям. Це ускладнює відновлення правовідносин, роботу реєстраційних служб та ведення первинної документації. На практиці це означає не лише додаткові часові витрати, але й потенційні юридичні труднощі для громадян, чий документи були знищені або втрачені.

У системі безоплатної правової допомоги теж відбулися важливі зміни. Завдяки Постанові КМУ № 1363 від 21.12.2022 року було розширено коло осіб, які мають право на безоплатну правову допомогу у зв'язку з війною. Це збільшило навантаження на бюро правової допомоги, але водночас підвищило рівень доступності правових послуг для внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, постраждалих від бойових дій, сімей загиблих тощо. Ефективність таких змін загалом оцінюється позитивно, оскільки забезпечення гарантованої правової підтримки в умовах війни є одним із ключових державних обов'язків [14].

На якість правового забезпечення також істотно вплинуло реформування системи примусового виконання рішень. Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень» № 1403-VIII від 02.06.2016 року започаткував змішану систему державних і приватних виконавців, яка мала на меті підвищення ефективності виконання судових рішень. У післяреформений період, особливо після 2020 року, статистика показує, що приватні виконавці виконують рішення значно швидше, але у прифронтових областях їх діяльність обмежена. Державні виконавці водночас виявилися перевантаженими через масове переміщення

юридичних осіб, втрату доступу до майна боржників та ускладнення виконавчих процедур, пов'язаних із бойовими діями [32].

Всі цю інформацію можна узагальнити за допомогою SWOT аналізу поданого у Таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

SWOT аналіз міністерства юстиції України

S — Strengths (Сильні сторони)	O — Opportunities (Можливості)
<p>Серед ключових сильних сторін Міністерства юстиції України вирізняється його стабільна нормативно-правова база, що визначається Конституцією України, законами та Постановою КМУ № 576 від 14.06.2017 року, яка чітко регламентує структуру та повноваження Мін'юсту. Це забезпечує інституційну сталість та передбачуваність правозастосування.</p> <p>Значною перевагою є високий рівень цифровізації, що активно просувається після 2019 року. Впровадження електронних сервісів, «Е-нотаріату» (наказ № 4015/5 від 29.12.2021 року), системи онлайн-доступу до державних реєстрів, спрощених електронних процедур реєстрації бізнесу та нерухомості формують сучасну модель надання правових послуг.</p> <p>Важливою силою є також наявність конкурентної моделі виконавчої служби, де функціонують державні та приватні виконавці, що підвищує ефективність виконання рішень судів.</p> <p>Окремо варто виокремити систему безоплатної правової допомоги, яка відповідає європейським стандартам і забезпечує доступність правових послуг найбільш вразливим категоріям населення.</p> <p>Міністерство також має значний досвід міжнародної співпраці та виконання рішень ЄСПЛ, що забезпечує сталість зовнішньополітичного правового діалогу.</p>	<p>Однією з найбільших можливостей є поглиблення цифрової трансформації, включно з впровадженням штучного інтелекту, хмарних дата-центрів, автоматизованого аналізу документів, повної електронізації нотаріальних дій та дистрибуції реєстрів у захищені дата-центри.</p> <p>Європейська інтеграція відкриває широкі можливості через фінансову допомогу ЄС, міжнародні програми розвитку та гармонізацію законодавства зі стандартами ЄС, зокрема в сфері верховенства права, захисту персональних даних (GDPR), боротьби з корупцією та юстиції.</p> <p>Повоєнне відновлення створює можливість повної модернізації інфраструктури органів юстиції, включно з реконструкцією будівель, створенням новітніх сервісних центрів, оновленням техніки та відновленням архівів.</p> <p>Міністерство юстиції може розширити систему державно-приватного партнерства у сфері надання правових послуг, передавши частину функцій приватним операторам, що зменшить навантаження на державний сектор.</p> <p>Ще однією можливістю є зміцнення кадрового потенціалу через міжнародні освітні програми, гранти, тренінги та професійну перепідготовку співробітників.</p>

W — Weaknesses (Слабкі сторони)

Після реформи 2022 року (Постанова КМУ № 490) особливо гостро проявилася **структурна надмірність та перевантаженість міжрегіональних управлінь**, кожне з яких обслуговує кілька областей. Це призводить до довготривалого розгляду документів, складності координації та ризику управлінських помилок.

Слабкою стороною залишається **кадровий дефіцит**, спричинений низькими заробітними платами, високим рівнем професійного вигорання та міграцією кваліфікованих фахівців у приватний сектор або за кордон. Нестача кваліфікованих кадрів відчутна у бухгалтерських, фінансових, юридичних і кадрових службах.

Ще одним важливим недоліком є **недостатність фінансування**, що обмежує можливості для оновлення матеріально-технічної бази, модернізації серверів, забезпечення кібербезпеки, відновлення пошкоджених або знищених будівель.

Серйозною проблемою залишається **ризик внутрішньої корупції**, пов'язаної з реєстраційними діями, нотаріальними процесами, процедурою виконання судових рішень та участю Мін'юсту в регуляторних функціях. Корупційні практики завдають шкоди довірі громадян і впливають на міжнародні оцінки правової системи.

Важливою слабкістю є **втрата архівів і документів через бойові дії**, що ускладнює ведення реєстрів та відновлення юридично значимих даних.

Додатковою слабкою стороною є **низький рівень довіри населення до державних інституцій**, у тому числі до Мін'юсту, що пов'язано як із загальною політичною нестабільністю, так і з окремими бюрократичними проблемами в системі.

T — Threats (Загрози)

Основною загрозою для діяльності Мін'юсту є **тривала війна та ризик подальшої ескалації**, що може призвести до нових втрат інфраструктури, переміщення підрозділів, руйнування дата-центрів, втрати доступу до реєстрів та документів.

Зростає загроза **масштабних кібератак**, які можуть бути спрямовані на знищення або пошкодження державних реєстрів, блокування систем електронних сервісів або викрадення персональних даних. Кібератаки проти Мін'юсту вже фіксувалися у 2022–2024 роках.

Корупція становить стратегічну загрозу, оскільки **підриває авторитет держави**, сприяє тіньовим схемам у реєстраційній та нотаріальній сферах і знижує довіру інвесторів.

Ризик **втрати довіри громадян до державних правових сервісів** також є серйозною загрозою. Затягування процедур, недостатня комунікація, бюрократичні труднощі та несвоєчасне надання послуг можуть посилити соціальне напруження.

Нестача фінансування створює загрозу **поступової деградації матеріально-технічної бази**, що впливатиме на швидкість та якість роботи органів юстиції.

До зовнішніх загроз належить **політична нестабільність**, зміна урядів, можлива ревізія реформ, затримка євроінтеграційних процесів.

Ще однією загрозою є **відтік кадрів**, зумовлений військовими ризиками, еміграцією та низькою зарплатою. Це може призвести до тривалих порушень у функціонуванні ключових управлінь.

Загалом оцінка ефективності реформ у сфері юстиції свідчить про значну кількість позитивних зрушень у цифровізації, доступності послуг, прозорості процесів та модернізації окремих секторів. Водночас існує низка проблем, що заважають повноцінному функціонуванню нової системи. До таких належать перевантаження укрупнених міжрегіональних управлінь, брак фінансування, дефіцит кадрів, втрата матеріальних активів через війну, загрози кібербезпеці та нерівномірність реформ у регіонах.

Якість правового забезпечення покращилася у частині доступу громадян до правових сервісів, швидкості адміністративних процедур та відкритості реєстрових даних. Проте практична реалізація багатьох реформ виявилася обмеженою через ресурсні та організаційні труднощі. Українська система юстиції має потенціал для подальшого розвитку, однак її ефективність значною мірою залежить від відновлення матеріально-технічної бази, стабільного фінансування, посилення кіберзахисту, удосконалення управління територіальними органами та підтримки кадрового потенціалу.

Таким чином, реформування юстиції у 2016–2024 роках стало важливим етапом становлення сучасної української правової системи. Його результати демонструють значний прогрес, але водночас засвідчують потребу у подальших змінах, які мають враховувати як уроки війни, так і внутрішні інституційні слабкості. Державна політика в цій сфері повинна зосереджуватися на забезпеченні стабільної роботи укрупнених територіальних управлінь, модернізації цифрової інфраструктури, підвищенні рівня фінансового забезпечення та розвитку людського капіталу, що є основою ефективного та стійкого функціонування юстиції в Україні.

3.3. Напрямки вдосконалення роботи органів юстиції в Україні

У 2025 році система юстиції України знову опинилася на етапі важливих інституційних змін. Набрання чинності постановою Кабінету Міністрів

України від 6 травня 2025 року № 517, яка передбачає повернення до структури територіальних органів Міністерства юстиції зразка 2022 року, стало відповіддю на численні проблеми, що виникли після оптимізації мережі міжрегіональних управлінь. Попередня модель укрупнення, ухвалена у 2022 році постановою № 490, не дала очікуваного ефекту, а навпаки — спричинила істотне перевантаження кадрових, фінансових та адміністративних відділів, ускладнила управління великими регіональними комплексами та створила дисбаланс у розподілі навантаження. Постанова № 517 фактично визнає, що надмірна централізація, особливо в умовах війни, не лише не покращила якість роботи системи, але й загострила внутрішні виклики [39].

Важливо врахувати, що повернення до попередньої структури не усуває автоматично проблеми, які накопичувалися роками, але створює можливість для нової модернізаційної хвилі. Науковці неодноразово акцентували на тому, що ефективність юстиції залежить не лише від конфігурації територіальних органів, а від якості управління, цифрової спроможності та кадрового потенціалу. Так, І. Ковальчук у своїх дослідженнях підкреслює, що структурні реформи не можуть бути успішними без зміни управлінської моделі, орієнтованої на швидкість прийняття рішень та цифрову інтеграцію всіх підрозділів [18]. О. Гетьман вказує, що технічна модернізація у сфері юстиції має визначальний вплив на зниження корупційних практик і підвищення довіри громадян [6]. Ю. Дьяченко та С. Пархоменко, аналізуючи наслідки реформи 2022 року, звертають увагу на те, що надмірне укрупнення структурних підрозділів призвело до хаотичного розподілу навантаження та фактичної перевтоми працівників, що негативно позначилося на якості послуг [11].

Повернення до структури 2022 року створює можливість поєднати інституційну стабільність із подальшим технологічним розвитком. Очевидно, що нові структурні зміни повинні супроводжуватися системними управлінськими та цифровими рішеннями. Однією з ключових проблем, на якій наголошують дослідники, залишається дефіцит кадрів, спричинений

низьким рівнем оплати праці, вигоранням персоналу та масовим навантаженням. У працях Л. Зварич підкреслюється, що без стабільного фінансування система юстиції не здатна забезпечити ані належний рівень сервісу, ані стійкість роботи в умовах війни. Саме тому повернення до більш компактної структури має супроводжуватися модернізацією внутрішніх процесів [12].

У контексті цифровізації реформа 2025 року повинна розглядатися не як відкат назад, а як можливість переосмислити професійну і технічну базу органів юстиції. Аналіз праць О. Гетьмана та І. Ковальчука свідчить про те, що цифрові технології стають головним інструментом оптимізації управління та забезпечення прозорості. Однак рівень цифрової підготовки персоналу, на думку дослідників, залишається недостатнім, що пригальмовує реалізацію потенціалу електронних сервісів [6].

Виходячи з цього, можна запропонувати низку власних рішень, спрямованих на реформування юстиції в напрямку цифрової модернізації. Насамперед доцільним є створення єдиного внутрішнього порталу для всіх територіальних управлінь, який забезпечуватиме електронний документообіг, кадрові досьє, фінансові операції та аналітичну систему контролю строків обробки документів. Така інтегрована система повинна замінити численні розрізнені програми, що функціонують у різних відділах. Крім того, надзвичайно важливо перевести всі критичні реєстри на хмарні дата-центри європейського зразка з багаторівневим резервним копіюванням, що відповідає практиці держав ЄС та рекомендаціям Держспецзв'язку.

Важливим елементом удосконалення роботи Мін'юсту має стати розвиток електронного нотаріату. Впровадження е-нотаріату, яке розпочалося у 2021 році, показало свою дієвість, але повномасштабна реалізація ще не завершена. Доцільним є переведення значної частини нотаріальних дій, зокрема укладення договорів, засвідчення справжності документів та видачі довіреностей, у дистанційний формат із застосуванням відеоверифікації та

цифрового підпису. Це зменшить навантаження на нотаріусів, знизить корупційні ризики та забезпечить швидкість обслуговування.

Не менш важливим напрямом удосконалення юстиції є боротьба з корупцією. На основі аналізу робіт Л. Юрченко та О. Ситника можна стверджувати, що корупція у сфері реєстраційних дій та виконавчого провадження є системною та вимагає автоматизації ключових процесів. Власною пропозицією у цьому напрямку є впровадження алгоритмів штучного інтелекту, які здійснюватимуть первинний аналіз реєстраційних дій та виявлятимуть ознаки аномальної активності. У виконавчій службі варто запровадити механізм автоматичного розподілу справ між виконавцями та створити відкритий реєстр виконання рішень, що дозволить громадянам відстежувати хід провадження [50].

Євроінтеграція залишається стратегічним напрямом розвитку органів юстиції. Наукові доповіді Європейської Комісії та Ради Європи вказують на необхідність гармонізації законодавства у сфері захисту персональних даних, верховенства права, антикорупційних процедур та цифрових сервісів. У межах цієї інтеграції Міністерству юстиції доцільно створити спеціальну дирекцію євроінтеграції, яка координуватиме імплементацію європейських норм у всіх територіальних управліннях. Важливо забезпечити також навчання персоналу стандартам GDPR та практикам ЄС у сфері цифрового документообігу, адміністративного права та електронної ідентифікації.

Постанову № 517 слід розглядати як можливість не лише повернутися до більш збалансованої структури, а й переглянути управлінські підходи. Власною пропозицією є впровадження моделі змішаної централізації: ключові питання, такі як доступ до реєстрів, фінансовий контроль, кадрові дані, повинні бути централізованими, тоді як операційні функції можуть бути передані на рівень окремих областей для підвищення швидкості ухвалення рішень. Доцільним також є впровадження системи регулярного аудиту навантаження на працівників, що дозволить своєчасно коригувати функціональний розподіл.

Кадрове забезпечення залишається одним із найслабших місць системи юстиції, і реформування цієї сфери є критичним. На основі робіт Дьяченка та Пархоменка можна запропонувати впровадження програми професійного розвитку, яка включатиме модульне навчання цифровим інструментам, антикорупційним стандартам, праву ЄС, а також стимулювання нових працівників через систему матеріальних і нематеріальних бонусів. Важливо також розвивати механізми психологічної підтримки працівників, особливо тих, хто працює в регіонах, що постраждали від бойових дій [11].

У підсумку, напрями вдосконалення роботи органів юстиції повинні враховувати як висновки науковців, так і практичні реалії функціонування системи в умовах війни. Повернення до структури 2022 року відповідно до постанови № 517 відкриває можливість побудувати ефективнішу модель, засновану на цифровізації, антикорупційних інструментах, модернізації управління та поглибленні євроінтеграції. Комплексне впровадження запропонованих рішень дозволить сформувати сучасну, стійку та орієнтовану на громадянина систему юстиції.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було здійснено комплексний аналіз сучасного стану функціонування органів юстиції України, визначено ключові проблеми їх діяльності, оцінено ефективність проведених реформ, а також окреслено можливі напрями подальшого удосконалення. Дослідження засвідчило, що система юстиції перебуває у стані глибоких трансформацій, спричинених як внутрішніми реформами, так і зовнішніми чинниками, включаючи повномасштабну війну, вимоги євроінтеграції та швидкий розвиток цифрових технологій.

Аналіз підпункту 3.1 дав можливість комплексно розглянути основні проблеми, що гальмують ефективну діяльність органів юстиції. Було встановлено, що серед найгостріших викликів слід виділити кадровий дефіцит, який виникає через низький рівень оплати праці, надмірне навантаження та професійне вигорання працівників. Фінансова недостатність, зумовлена обмеженим бюджетним забезпеченням і значними витратами на забезпечення роботи територіальних органів у воєнний час, призводить до погіршення технічного стану, проблем із матеріальною базою та відсутності резервів на модернізацію. Управлінські труднощі виявляються у перевантаженні міжрегіональних управлінь після реформи 2022 року, нерівномірному розподілі функцій, втраті архівів на окупованих територіях, а також у складності координації діяльності великих адміністративних структур. Сукупність цих факторів негативно впливає на стабільність роботи системи та знижує якість надання правових послуг.

У підпункті 3.2 було здійснено оцінку ефективності реформ у сфері юстиції за останні роки. Аналіз показав, що окремі зміни — зокрема цифровізація адміністративних сервісів, створення електронних реєстрів, розвиток електронного нотаріату та конкуренції у виконавчій службі — мали позитивний вплив на прозорість і доступність правових послуг. Водночас реформа оптимізації територіальних органів Мін'юсту, яка значно укрупнила

їх у 2022 році, не привела до очікуваного підвищення ефективності й навпаки виявила низку нових проблем. Саме тому набрання чинності постановою Кабінету Міністрів України № 517 від 6 травня 2025 року, що передбачає повернення до попередньої структури органів юстиції, стало логічним кроком у відповідь на виявлені недоліки. Дослідники, аналіз яких було наведено у розділі, вказували на потребу у збалансованій моделі управління, належному кадровому забезпеченні та системній цифровій модернізації — без яких реформи не здатні забезпечити очікуваного довгострокового ефекту.

Підпункт 3.3 був присвячений визначенню перспективних напрямів удосконалення роботи органів юстиції. На основі узагальнення наукових досліджень і практичного аналізу було сформовано низку пропозицій. Серед найважливіших — повна цифровізація внутрішніх процесів, перехід ключових державних реєстрів на хмарну інфраструктуру, модернізація електронного документообігу, розширення можливостей електронного нотаріату та створення єдиної інтегрованої інформаційної системи для територіальних органів. Особлива увага приділялася впровадженню інструментів штучного інтелекту для контролю за реєстраційними діями, автоматизації розподілу справ у виконавчій службі та зниженню корупційних ризиків. У межах євроінтеграційного напрямку запропоновано створення спеціалізованих підрозділів у міжрегіональних управліннях, відповідальних за імплементацію європейських правових стандартів, а також посилення співпраці з інституціями ЄС у сфері цифрової безпеки, правової гармонізації та захисту персональних даних. Кадрова політика, відповідно до запропонованих заходів, має ґрунтуватися на підвищенні рівня оплати праці, створенні програм професійного розвитку, навчанні цифровим компетентностям і забезпеченні психологічної підтримки працівників.

Узагальнюючи зміст розділу, можна зробити висновок, що система юстиції України перебуває в умовах складних трансформаційних процесів, які водночас створюють і ризики, і можливості. Виявлені проблеми засвідчують необхідність комплексного підходу, що поєднує структурні зміни, цифрові

рішення, кадрову модернізацію та євроінтеграційний вектор. Реалістичне поєднання цих напрямів дозволить створити сучасну, технологічно стійку, прозору та орієнтовану на громадянина систему юстиції, здатну ефективно функціонувати навіть в умовах зовнішніх потрясінь та виконувати ключові державні функції на високому інституційному рівні.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання поставлених дослідницьких завдань вдалося отримати комплексне уявлення про розвиток, сучасний стан та перспективи вдосконалення системи органів юстиції України. Здійснений аналіз дозволяє сформулювати низку узагальнюючих висновків.

1. Передусім було встановлено, що історичний розвиток органів юстиції в Україні є багатовимірним та безперервним процесом, який відображає політичні, соціальні та правові трансформації української держави. Від перших спроб організації національного правосуддя до сучасних реформ, спрямованих на адаптацію до європейських стандартів, система юстиції проходила етапи становлення, оновлення та інституційної модернізації. Особливої уваги заслуговують реорганізаційні процеси останнього десятиліття, які порушили низку управлінських, кадрових і фінансових питань, але водночас заклали основу для створення нової моделі юстиції, орієнтованої на сервісність та прозорість.

Було з'ясовано, що органи юстиції України виконують широкий спектр функцій, охоплюючи як нормотворчу та координаційну діяльність, так і надання адміністративних послуг, правове забезпечення, ведення державних реєстрів, організацію примусового виконання рішень, розвиток системи безоплатної правової допомоги та забезпечення правової освіти населення. Таке різноманіття функцій визначає системотворчу роль юстиції в державному механізмі.

Аналіз ролі органів юстиції у реалізації державної правової політики засвідчив, що Міністерство юстиції виступає ключовим координатором правотворчих процесів і центральним органом, відповідальним за узгодження законодавства із міжнародними стандартами, передусім європейськими. Саме через юстицію відбувається імплементація принципів верховенства права, забезпечення прозорості правозастосування та формування сучасної моделі публічного управління.

Вивчення зарубіжних правових систем дало змогу визначити особливості функціонування органів юстиції в країнах пострадянського простору, англо-саксонської та континентальної сімей права. Порівняння показало, що пострадянські моделі зберігають надмірну централізацію та тиск виконавчої влади на суд, тоді як англо-саксонські системи демонструють високу автономію судових інституцій та професійну саморегуляцію. Континентальна модель, у свою чергу, характеризується збалансованістю, чіткою структурою та високим рівнем цифрової інтеграції державних сервісів. Встановлено, що Україна орієнтується саме на континентальний підхід, поступово позбавляючись рудиментів пострадянської моделі.

Проаналізовано можливості використання міжнародного досвіду, і встановлено, що найперспективнішими є напрями цифрової трансформації, професіоналізації юридичних служб та посилення незалежності судових і юстиційних інституцій. Приклади Естонії, Німеччини, Польщі, Великої Британії та США демонструють ефективні інструменти, які можуть бути адаптовані в Україні за умови збереження національної специфіки. Формування сервісно орієнтованої юстиції, а також впровадження електронних сервісів, е-нотаріату та інтегрованих реєстрів є ключовими напрями подальшого розвитку.

Аналіз основних проблем у діяльності органів юстиції показав, що найбільш критичними залишаються кадрові, фінансові та управлінські труднощі. Низька заробітна плата, підвищене навантаження, наслідки реорганізації, обмеженість фінансових ресурсів, складність координації між підрозділами та вплив воєнних обставин (втрата документів, пошкодження майна, кібератаки, переміщення установ) значно ускладнюють ефективне функціонування системи. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу і системної державної підтримки.

Дослідження нормативно-правової бази реформування органів юстиції дозволило виявити як позитивні тенденції, так і недоліки правового регулювання. Окреслено необхідність усунення колізій між

нормативно-правовими актами, впорядкування підзаконної бази, гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу та підвищення ролі стратегічного планування у реформуванні юстиції. На основі проведеного аналізу сформульовано практичні рекомендації щодо оптимізації структури органів юстиції, удосконалення їх цифрових інструментів, розвитку кадрового потенціалу, підвищення прозорості та посилення відповідальності посадових осіб.

Запропоновано:

- створення єдиного внутрішнього порталу для всіх територіальних управлінь, який забезпечуватиме електронний документообіг, кадрові досьє, фінансові операції та аналітичну систему контролю строків обробки документів;

- переведення всіх критичних реєстрів на хмарні дата-центри європейського зразка з багаторівневим резервним копіюванням, що відповідає практиці держав ЄС та рекомендаціям Держспецзв'язку;

- переведення значної частини нотаріальних дій у дистанційний формат із застосуванням відеоверифікації та цифрового підпису;

- впровадження алгоритмів штучного інтелекту, які здійснюватимуть первинний аналіз реєстраційних дій та виявлятимуть ознаки аномальної активності;

- створення спеціальної дирекції євроінтеграції, яка координуватиме імплементацію європейських норм у всіх територіальних управліннях юстиції;

- впровадження системи регулярного аудиту навантаження на працівників;

- стимулювання нових працівників через систему матеріальних і нематеріальних бонусів;

- розвиток механізмів психологічної підтримки працівників, особливо тих, хто працює в регіонах, що постраждали від бойових дій

Узагальнюючи, можна зазначити, що виконання поставлених завдань дозволило комплексно оцінити стан і перспективи розвитку системи юстиції

України. Сучасна модель потребує подальшої модернізації, але має виразний потенціал для становлення як інституції європейського зразка — прозорої, ефективної, технологічної та орієнтованої на потреби громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусин Б. І. *Історія держави і права України*. – Київ : Юрінком Інтер, 2020. – 624 с.
2. Битяк Ю. П., Бандурка А. М. *Адміністративне право України*. – Харків : Право, 2020. – 528 с.
3. Будецький Р. В. Міністерство юстиції України: до проблеми визначення адміністративно-правового статусу // *Юрист України*. – 2014. – № 3. – С. 29–36.
4. Відомості Верховної Ради України: *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2025).
5. Гладун О. В. *Адміністративне право України*. – Київ : Юрінком Інтер, 2022. – 640 с.
6. Гетьман О. В. *Цифровізація правових послуг: виклики та результати впровадження*. – Київ : Юрінком Інтер, 2022.
7. Гетьман О. В. *Розвиток електронних сервісів у сфері юстиції*. – Київ : Право, 2022.
8. Гошовський В. С. Роль міністерств в системі органів виконавчої влади // *Публічне право*. – 2013. – № 1 (9). – С. 78.
9. Гриценко І. С. *Органи юстиції в Україні: історико-правовий аспект*. – Київ : Наукова думка, 2015. – 348 с.
10. Дяченко М. Судова реформа: сучасний стан і проблеми реалізації // *Вісник Національної академії правових наук України*. – 2022. – № 4. – С. 12–29.
11. Дьяченко Ю. М. *Кадрова політика в умовах реформування публічної служби*. – Київ : НАДУ, 2022.
12. Зварич Л. Й. *Фінансування системи юстиції в Україні: аналітичний огляд*. – Львів : ЛНУ, 2021.
13. Кампо В. М. *Розвиток судової системи України: історія і сучасність*. – Харків : Право, 2019. – 440 с.

14. Карий В. В. *Теорія та практика функціонування системи безоплатної правової допомоги: адміністративно-правові аспекти*: дис. ... д-ра філософії: 081. – Тернопіль : ЗУНУ, 2022. – 211 с.
15. Колісник О. М. *Органи державної влади України: історія та сучасність*. – Київ : КНЕУ, 2021. – 416 с.
16. Ковалів М. М. Реформування органів юстиції України в контексті євроінтеграції // *Право України*. – 2021. – № 7. – С. 45–57.
17. Ковальський В. С. *Історія українського права*. – Львів : Світ, 2018. – 512 с.
18. Ковальчук І. П. *Цифрова трансформація публічних послуг в Україні: правові та організаційні аспекти*. – Київ : НАДУ, 2021.
19. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
20. Литвинов О. В. Цифровізація органів юстиції: європейські практики та українські реалії // *Юридичний вісник*. – 2023. – № 1. – С. 33–47.
21. Марченко О. В. Поняття та зміст адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України // *Бюлетень Міністерства юстиції України*. – 2017. – № 1. – С. 52–56.
22. Міністерство юстиції України. *Офіційний сайт Міністерства юстиції України*. URL : <https://minjust.gov.ua> (Дата звернення 20.10.2025)
23. Міністерство юстиції України. *Звіт про діяльність за 2021–2023 роки*. – Київ : Мін'юст України, 2024.
24. Національний звіт про стан кібербезпеки державних реєстрів / Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. – Київ, 2023.
25. Пархоменко С. В. *Реформування органів юстиції України: проблеми та перспективи*. – Харків : Право, 2022.
26. Пархоменко С. В. *Трансформація територіальних органів юстиції в умовах воєнного стану*. – Харків : Право, 2023.
27. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 25.10.2025)

28. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010 № 2398-VI. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.*

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 25.10.2025)

29. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.*

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 25.10.2025)

30. Про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. *Офіційний вебпортал Кабінету Міністрів України.* URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 25.10.2025)

31. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.*

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 25.10.2025)

32. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень : Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.*

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 25.10.2025)

33. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 25.10.2025)

34. Положення про Міністерство юстиції України : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14.06.2017 № 576. *Офіційний вебпортал Кабінету Міністрів України.* URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 25.10.2025)

35. Про утворення міжрегіональних територіальних органів Міністерства юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 228. *Офіційний вебпортал Кабінету Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 25.10.2025)

36. Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.01.2015 № 17. *Офіційний вебпортал Кабінету Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 25.10.2025)

37. Про утворення міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2019 № 870. *Офіційний вебпортал Кабінету Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 25.10.2025)

38. Про реорганізацію міжрегіональних управлінь юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.2022 № 912. *Офіційний вебпортал Кабінету Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 25.10.2025)

39. Про внесення змін до структури територіальних органів Міністерства юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2025 № 517. *Офіційний вебпортал Кабінету Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 25.10.2025)

40. Деякі питання реалізації експериментального проєкту щодо запровадження е-нотаріату : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1444. *Офіційний вебпортал Кабінету Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 25.10.2025)

41. Про створення єдиного вебпорталу електронних послуг у сфері юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2020 № 1246. *Офіційний вебпортал Кабінету Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 25.10.2025)

42. Про реалізацію експериментального проєкту щодо впровадження електронного нотаріату : Наказ Міністерства юстиції України від 29.12.2021

- № 4015/5. *Офіційний вебпортал Міністерства юстиції України.*
URL : <https://minjust.gov.ua> (дата звернення 25.10.2025)
43. Рахункова палата України. *Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів у системі юстиції.* – Київ, 2023.
44. Ситник О. М. *Корупційні ризики в органах виконавчої влади: монографія.* – Київ : НАДУ, 2021.
45. Скакун О. Ф. *Теорія держави і права.* – Харків : Консум, 2011. – 712 с.
46. Тищик Б. Й. *Історія держави і права України.* – Київ : Атіка, 2017. – 540 с.
47. Трансперенсі Інтернешинил. *Аналіз реформування юстиції та антикорупційних ризиків.* – Київ, 2023.
48. Уповноважений у справах Європейського Суду з прав людини в системі публічного адміністрування у сфері юстиції в Україні / Федчишин С. А. // *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* – 2024. – Серія: Право. – Вип. 84, ч. 3. – С. 210–215.
49. Шемшученко Ю. С. *Державне управління у сфері юстиції: правові засади.* – Київ : Логос, 2016. – 372 с.
50. Юрченко Л. В. *Адміністративно-правові засади діяльності Міністерства юстиції України.* – Київ : Юрінком Інтер, 2020.
51. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. – Council of Europe, 1950. *Website URL : https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG*
52. Council of Europe. *Evaluation Report on Justice Reform in Ukraine.* – Strasbourg, 2022.
53. Council of Europe. Kyiv Office. Support to Justice Sector Reform in Ukraine *Website URL : <https://www.coe.int/en/web/kyiv>* (дата звернення : 29.11.2025)
54. European Commission. EU–Ukraine Association Agreement. – Brussels, 2014.

55. European Commission. Opinion on Ukraine's application for EU membership. – Brussels, 2022.
56. European Commission. Analytical Report on Ukraine's alignment with the *acquis*. – Brussels, 2023.
57. European Commission. *Ukraine: Rule of Law and Justice Sector Progress Report 2023*. – Brussels, 2023.
58. European Commission. Rule of Law Reports, EU Justice Scoreboard *Website URL* : <https://commission.europa.eu> (дата звернення : 25.10.2025)
59. Glenn H. P. *Legal Traditions of the World*. – Oxford : Oxford University Press.
60. Harvard Law Review. Common Law vs Civil Law *Website URL* : <https://harvardlawreview.org> (дата звернення : 15.11.2025)
61. Ministry of Justice of the United Kingdom *Website URL* : <https://www.gov.uk/government/organisations/ministry-of-justice> (дата звернення : 14.11.2025)
62. Ministry of Justice of Estonia. Digital Justice Services *Website URL* : <https://www.just.ee/en> (дата звернення : 29.10.2025)
63. Nelken D. Comparing Legal Cultures // *Theoretical Criminology*. – 2000.
64. OECD. *Justice System Reform and Institutional Capacity in Crisis Conditions*. – Paris : OECD Publishing, 2023.
65. OECD. Civil Justice Systems Report / Review *Website URL* : <https://www.oecd.org/gov/oecd-civil-justice-systems.htm> (дата звернення : 29.10.2025)
66. OSCE. Judicial Independence in Post-Soviet States *Website URL* : <https://www.osce.org> (дата звернення : 22.10.2025)
67. U.S. Department of Justice *Website URL* : <https://www.justice.gov> (дата звернення : 01.10.2025)
68. World Bank. Justice Sector Reform in Eastern Europe and Central Asia *Website URL* : <https://www.worldbank.org> (дата звернення : 16.11.2025)

69. Canadian Department of Justice. Access to Justice Initiatives *Website*
URL :<https://justice.gc.ca> (дата звернення : 12.10.2025)

70. Polish Ministry of Justice. Digital Courts Programme *Website*
URL :<https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc> (дата звернення : 29.10.2025)

71. HM Courts & Tribunals Service. Annual Reports *Website*
URL :<https://www.gov.uk/government/collections/hmcts-annual-reports> (дата звернення : 29.10.2025)